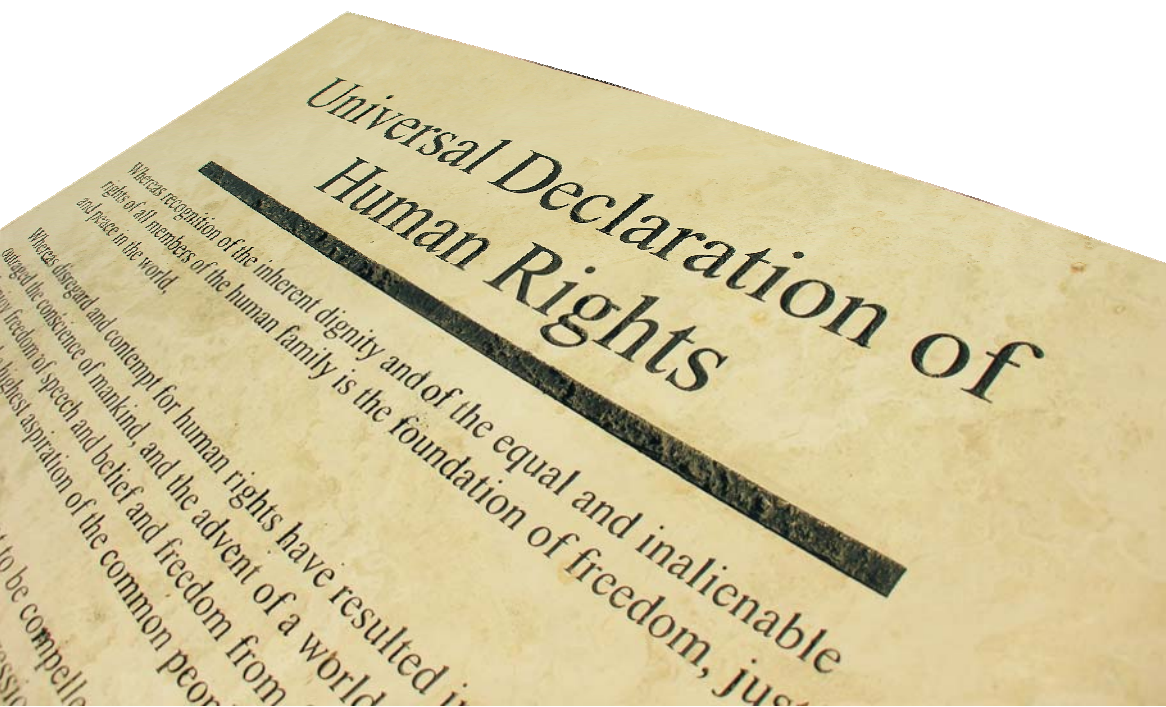

APADOR - CH

Manualul Drepturilor Omului

BUCUREȘTI 2008

Trust for Civil Society
in Central & Eastern Europe

*Supported by a grant from the Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe
Finanțat printr-un grant oferit de Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe*

Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki
(APADOR-CH)

Str. Pictor Nicolae Tonitza Nr. 8, Sector 3, 030113 București

Telefon/Fax: (40) (21) 312.45.28 / (40) (21) 312.37.11

E-mail: office@apador.org

Web: <http://www.apador.org>

Copyright © 2008 APADOR-CH

Manualul Drepturilor Omului

ISBN 978-973-0-05673-0

CUPRINS

1. Ce sunt drepturile omului și unde sunt ele consacrate?.....	3
1.1. Terminologie și definiții.....	3
1.2. Acte normative interne și tratate internaționale care consacră drepturi ale omului	5
2. Care sunt drepturile fundamentale civile și politice?	7
2.1. Drepturile absolute garantate de Convenția europeană a Drepturilor Omului	7
Dreptul la viață (art. 2 CEDO).....	7
Dreptul de a nu fi supus torturii și relexor tratamente (art. 3 CEDO).....	9
Dreptul de a nu fi supus sclaviei și relexor tratamente (art. 4 CEDO).....	13
Dreptul de a nu fi supus unei pedepse neprevăzute de lege (art. 7 CEDO)....	13
Dreptul de a nu fi judecat și pedepsit de două ori (art. 4 Protocolul nr. 7 CEDO).....	14
2.2. Drepturile relative garantate de Convenția europeană a Drepturilor Omului	14
Dreptul la libertate și siguranță (art. 5 CEDO)	14
Dreptul la un proces echitabil (art. 6 CEDO) și dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală (art. 2 din Protocolul nr. 7 CEDO)	15
Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8 CEDO)	17
Libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 9 CEDO)	19
Libertatea de exprimare (art. 10 CEDO)	20
Libertatea de întrunire și asociere (art. 11 CEDO)	21
Dreptul la căsătorie (art. 12 CEDO) și egalitatea între soți (art. 5 Protocolul nr. 7 CEDO).....	22
Dreptul la un recurs efectiv (art. 13 CEDO).....	22
Dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1 CEDO)	22
Dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1 CEDO)	24
Dreptul la liberă circulație (art. 2 Protocolul nr. 4 CEDO).....	25
Alte drepturi	25
2.3. Condițiile generale în care exercițiul drepturilor relative poate fi restrâns...	25
2.4. Putem vorbi de un drept de a nu fi supus discriminării ca drept fundamental al omului?.....	27
Întrebări	29
3. Sistemul național de protecție a drepturilor omului	30

3.1. Instanțele judecătorești	30
Acțiuni civile în despăgubiri.....	30
Acțiuni în contencios administrativ	31
Acțiuni penale.....	33
3.2. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării	35
3.3. Avocatul Poporului.....	38
Întrebări	41
4. Sistemul de protecție a drepturilor omului garantat de Convenția europeană a Drepturilor Omului	42
4.1. Mecanismul instituit de Convenția europeană a Drepturilor Omului	42
4.2. Sesizarea Curții europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală	43
4.3. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale	46
4.4. Procedura pe fond în cazul cererilor admisibile	48
Întrebări	50
5. Alte sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului	52
5.1. Consiliul Europei.....	52
5.2. Uniunea Europeană	53
5.3. Organizația Națiunilor Unite	54
ANEXA 1. Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (extras).....	56
ANEXA 2. Constituția României (extras).....	70
ANEXA 3. Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare	81

1. Ce sunt drepturile omului și unde sunt ele consacrate?

1.1. Terminologie și definiții

Manualul pornește de la constatarea existenței unei terminologii vaste și diferite: actele normative interne și internaționale vorbesc de „drepturi ale omului”, „drepturi fundamentale”, „libertăți fundamentale”, „libertăți publice”, „drepturi civile”. Fără îndoială, consacrarea clasică a noțiunii de „drepturi ale omului” se regăsește în „Declarația drepturilor omului și cetățeanului” a Revoluției franceze din 1789. Dar sunt noțiunile susmenționate echivalente? Sau acoperă ele nuanțe distincte? Și, în general, putem da o definiție a „drepturilor omului”?

Constituția României consacră capitolul II al Titlului II drepturilor și libertăților fundamentale. România, în calitatea sa de membră a Organizației Națiunilor Unite a semnat „Declarația universală a drepturilor omului” și este parte la cele două pacte adoptate în cadrul ONU: „Pactul internațional privind drepturile civile și politice” și „Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale”. România este din 1994 stat parte la „Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale” și se supune jurisdicției Curții europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg. De asemenea, în cadrul Uniunii Europene, România a semnat în decembrie 2007 Tratatul de la Lisabona care conține „Carta Drepturilor Fundamentale”.

Noțiunile susmenționate nu aparțin doar dreptului, ci au un important conținut ideologic, filosofic și politic. Menționarea Declarației drepturilor omului și cetățeanului de la 1789 nu este întâmplătoare pentru că ea trimite la alte două noțiuni care sunt importante pentru situarea „drepturilor omului” în ansamblul din care fac parte: guvernarea democratică și statul de drept. Astfel, „apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și libertăților fundamentale se bazează, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic și, pe de altă parte, pe o concepție comună și respectul comun al drepturilor omului”¹.

Actele normative susmenționate nu dau o definiție acestor noțiuni, ci conțin o listă a drepturilor sau libertăților pe care le garantează. O primă distincție apare astfel: sunt sinonime din punct de vedere juridic sintagmele de „drepturi ale omului”, respectiv de „libertăți fundamentale sau politice”? Dezbaterile doctrinare cu privire la această chestiune sunt prea vaste pentru a-și avea locul în acest manual. Ele pot fi, însă, rezumate. Noțiunea de drepturi ale omului este în general acceptată de către juriști

¹ Curtea europeană a Drepturilor Omului, *Partidul comunist unificat din Turcia și alții c. Turciei*, hotărârea din 30 ianuarie 1998, paragraf 45.

ca având un înțeles mai larg. Ea trimite la dreptul natural și evocă întreg contextul istoric și ideologic în care noțiunea a luat naștere și s-a cristalizat. Drepturile omului au astfel o importanță deosebită de accepțiune filosofică și morală. Libertățile publice au o accepțiune strict juridică și reprezintă modalitatea concretă de funcționare a relației dintre individ și stat.

Distincția aceasta riscă, însă, să rămână teoretică, chiar filosofică, căci actele normative susmenționate nu consacra grade diferite de protecție pentru drepturi și libertăți. Astfel, Constituția României garantează, în egală măsură, *dreptul* la viață și la integritate fizică și psihică (art. 22), *dreptul* la apărare (art. 24) și *libertatea* conștiinței (art. 29) sau de exprimare (art. 30). Convenția europeană a Drepturilor Omului consacra de asemenea *dreptul* la libertate și la siguranță (art. 5) și *libertatea* de întrunire și de asociere (art. 11).

Pentru a facilita lectura, manualul va folosi terminologia de „drepturi ale omului” și va face referire doar la libertățile specifice consacrate ca atare de diversele acte normative sau tratate la care România este parte.

Referitor la drepturile *civile* sau *politice*, România este parte la cele două documente adoptate în cadrul ONU: „Pactul internațional privind drepturile civile și politice” și „Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale”. Această distincție între drepturi civile, politice, economice, sociale sau culturale provine, fără îndoială, din natura sau obiectul protecției oferite.

În accepțiunea generală, drepturile civile și politice sunt drepturi fundamentale de primă generație și constituie nucleul noțiunii de drepturi ale omului. Ele includ dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus relelor tratamente, dreptul la libertate, dreptul la respectarea vieții private și de familie, dreptul la respectarea corespondenței etc. Drepturile de a doua generație adaugă un nou nivel de protecție, în sferile economică, socială și culturală. Cu titlu de exemplu, sunt drepturi de a doua generație dreptul la protecție specială pentru bătrâni sau persoane cu dizabilități, dreptul la un mediu sănătos, libertatea artelor și a științelor, liberul acces la cultură etc.

Convenția europeană a Drepturilor Omului consacra nucleul general de drepturi civile și politice. Constituția României are o sferă mai largă de protecție și include și drepturi sociale, economice și culturale. O sferă și mai largă de protecție o conferă Carta drepturilor fundamentale recent semnată în cadrul Uniunii Europene.

1.2. Acte normative interne și tratate internaționale care consacră drepturi ale omului

Principalul act normativ intern care garantează respectarea drepturilor omului este Constituția. Ea consacră atât drepturile și libertățile fundamentale precum și corolarul lor, îndatoririle fundamentale. Includerea drepturilor în textul legii fundamentale se justifică prin importanța lor, respectarea normei constituționale impunându-se tuturor celorlalte acte normative.

Exercitarea anumitor drepturi fundamentale este reglementată de codurile de procedură civilă, respectiv penală sau de alte legi speciale, cum ar fi (lista ce urmează este doar exemplificativă): Legea nr. 272/2004 privind promovarea și protecția drepturilor copilului, Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal, Legea nr. 448/2006 privind protecția persoanelor cu handicap, Legea nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul cultelor, Ordonanța de Guvern 102/2000 privind statutul și regimul refugiaților în România, Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare etc.

România este de asemenea parte la o serie de tratate sau convenții internaționale prin care se consacră drepturi ale omului. Potrivit Constituției, respectiv articolelor 11 și 20, acestea fac parte din dreptul intern și se aplică cu prioritate, afară de cazul în care norma internă este mai favorabilă decât cea internațională.

Lista care urmează detaliază tratatele în domeniul protecției drepturilor omului la care România este parte.

- Declarația universală a drepturilor omului și cele două pacte care o completează, Pactul internațional privind drepturile civile și politice și Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale adoptate în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Declarația a fost adoptată în 1948, iar cele două pacte în 1966. Ele sunt în vigoare din 1976, după ce au fost ratificate de numărul de state cerut prin dispozițiile lor, printre acestea aflându-se și România. Textele au valoare declarativă, respectarea drepturilor omului de către state fiind monitorizată de Consiliul Drepturilor Omului, care are rol consultativ.
- Tot în cadrul Organizației Națiunilor Unite, România este parte la Convenția privind statutul refugiaților (1954²), Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1969), Convenția

² Anul din paranteză este cel al ratificării de către România a tratatului internațional respectiv.

privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (1981), Convenția privind drepturile copilului (1990).

- Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale adoptată în cadrul Consiliului Europei. Ea este în vigoare din 3 septembrie 1953, iar România a devenit parte prin ratificarea ei la 20 iunie 1994. Ea consacră un sistem de protecție complet prin instaurarea unei jurisdicții europene a drepturilor omului, Curtea europeană a Drepturilor Omului.
- Tot în cadrul Consiliului Europei, România este parte la Carta socială europeană (1994), Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (1994), Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale (1995).
- În cadrul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, România este parte la Actul Final de la Helsinki (1975) și la Carta de la Paris pentru o nouă Europă (1990).
- Uniunea Europeană a adoptat, în decembrie 2007, Tratatul de la Lisabona care conține Carta Uniunii Europene a Drepturilor Fundamentale. România este și ea stat semnatar al acestei Carte³.

Manualul va analiza drepturile civile și politice așa cum sunt ele garantate de Constituția României și de Convenția europeană a Drepturilor Omului. Pe parcursul manualului, vor fi prezentate și alte tratate internaționale atunci când acest lucru va fi necesar pentru nevoile analizei. Aceștia din urmă le va reveni un ultim capitol pentru o analiză mai detaliată.

Întrebări

1. Care sunt legile interne sau reglementarea internațională aplicabile situației beneficiarilor dumneavoastră? Această reglementare este suficientă sau necesită modificări? Este eficientă aplicarea practică a acestor reglementări?
2. Problemele beneficiarilor dumneavoastră se pot încadra în categoria drepturilor fundamentale sau exced acestei categorii?

³ A se vedea capitolul final pentru chestiunea intrării în vigoare a Cartei Uniunii Europene a Drepturilor Fundamentale.

2. Care sunt drepturile fundamentale civile și politice?

Dreptul internațional al drepturilor omului operează o distincție clasică între drepturi absolute și drepturi relative, mai precis drepturi cărora autoritățile statului nu le pot aduce atingere în nici o situație și drepturi al căror exercițiu poate fi restrâns cu respectarea unor anumite condiții.

Constituția României nu pare a prelua această clasificare căci ea consacră la articolul 53 o clauză generală de restrângere a exercițiului unor drepturi fără a face o distincție între anumite categorii de drepturi. Distincția se impune, însă, tocmai datorită caracterului mai protector al prevederilor internaționale care în baza articolului 20 al Constituției se aplică cu prioritate față de dreptul intern.

Drepturile prezentate mai jos sunt cele garantate de Convenția europeană a Drepturilor Omului și de Protocoalele sale adiționale. Conținutul acestor drepturi este cel definit în jurisprudența Curții europene a Drepturilor Omului, care pe cale de interpretare a lărgit mult sfera de aplicare a unor drepturi față de textul, uneori lapidar, al Convenției europene. Curtea europeană funcționează pe baza precedentului judiciar, dar interpretarea pe care o dă textului Convenției este una evolutivă și, prin urmare, susceptibilă de schimbare.

2.1. Drepturile absolute garantate de Convenția europeană a Drepturilor Omului

Dreptul la viață (art. 2 CEDO)

Articolul 2 al Convenției europene garantează dreptul la viață al oricărei persoane și definește circumstanțele în care agenții statului pot recurge în mod legitim la forța letală. Acest articol se plasează printre articolele primordiale ale Convenției și nu admite nici o derogare⁴. Împreună cu articolul 3 care va fi analizat mai jos, el consacră una din valorile fundamentale ale societăților democratice care fac parte din Consiliul European. Jurisprudența constantă a Curții europene a Drepturilor Omului a afirmat că, fără protejarea acestui drept, exercitarea oricăror alte drepturi sau libertăți garantate de Convenția europeană ar fi iluzorie.

Convenția europeană a fost redactată într-o perioadă în care mare parte din statele fondatoare ale Consiliului European reglementau pedeapsa capitală. În prezent, articolul 2 trebuie analizat din perspectiva Protocolului adițional nr. 6 la Convenția europeană prin care pedeapsa cu moartea a fost abolită. Acest Protocol adițional este

⁴ CEDO, *McCann și alții c. Marii Britanii*, hotărârea din 27 septembrie 1995, paragrafele 146-147.

actualmente în vigoare, fiind ratificat de toate statele membre ale Consiliului Europei cu excepția Federației Ruse. România a ratificat Protocolul adițional nr. 6 pe data de 16 aprilie 1997.

Articolul 2 al Convenției europene protejează dreptul la viață al persoanei *fizice* din momentul nașterii și până în momentul decesului. Prin urmare, această dispoziție nu este aplicabilă fătusului și nici nu poate fi interpretată ca recunoscând un drept la eutanasiu. De asemenea, Curtea europeană a evitat să afirme existența unui drept al copilului de a se naște și să analizeze chestiunile legate de legitimitatea întreruperilor voluntare de sarcină pe tărâmul acestui articol.

Articolul 2 mai prevede că utilizarea forței letale de către agenții statului este autorizată pentru:

- i) apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale,
- ii) efectuarea unei arestări legale,
- iii) reprimarea unor tulburări violente sau a unei insurecții.

Apare evident că judecătorii de la Strasbourg realizează un control extrem de riguros al rațiunilor care au condus agenții statului la folosirea forței letale, criteriul principal pe care îl folosesc fiind cel al proporționalității mijloacelor folosite cu starea de pericol pe care o reprezenta persoana în cauză⁵. Curtea europeană analizează *in concreto* circumstanțele particulare ale fiecărui caz, cum ar fi pericolul concret pe care îl reprezintă persoanele a căror viață este pusă în pericol, cadrul legal care autorizează folosirea forței letale, pregătirea riguroasă (sau nu) a misiunii de către forțele de ordine, tipul de armament folosit, modul concret în care este folosită forța letală.

În cauza *Nachova și alții c. Bulgariei*, Curtea a sancționat comportamentul agenților statului care a rezultat în moartea a două persoane. Victimele, militari în termen, evadaseră de la locul unde executau o pedeapsă pentru infracțiuni minore. Or, cadrul legal permitea ca la arestarea membrilor forțelor armate forța letală să fie folosită chiar și când acestora li se reproșau infracțiuni minore. Arestarea victimelor în speță a fost realizată de o echipă de militari bine înarmați care nu au fost pregătiți anterior în nici un fel cu privire la riscul pe care l-ar fi prezentat victimele și care nu au primit nici o atenționare privind necesitatea de a proteja viața. Victimele nu aveau nici un antecedent de violență, iar la momentul faptelor nu erau înarmați și nici nu aveau un comportament violent. În plus, împotriva lor s-a folosit o armă automată, deși agentul statului avea asupra lui și un pistol obișnuit. Din toate aceste circumstanțe, Curtea europeană a ajuns la concluzia că recursul la forța letală a fost excesiv.

⁵ CEDO, *Nachova și alții c. Bulgariei*, hotărârea din 6 iulie 2005, paragraf 96.

Pe lângă obligația negativă de a nu aduce atingere vieții, statele au și obligații pozitive pe terenul articolului 2 al Convenției europene. Cu alte cuvinte, statele trebuie să ia măsuri concrete de a proteja viața, cum ar fi, de exemplu, adoptarea unei legislații penale care să incrimineze faptele ce aduc atingere vieții sau informarea populației cu privire la posibilele riscuri asupra vieții.

Obligația pozitivă care revine frecvent în analiza Curții este cea de a desfășura o anchetă efectivă de îndată ce autoritățile statului au cunoștință despre moartea unei persoane. Conform jurisprudenței Curții, o anchetă efectivă este cea aptă să identifice și să pedepsească persoanele responsabile a fi provocat moartea cuiva⁶, indiferent dacă acestea sunt agenți ai statului (polițiști, jandarmi etc) sau persoane private.

Mai mult, atunci când o persoană a intrat într-o stare bună de sănătate sub controlul autorităților statului (de exemplu, în timpul detenției sau al internării medicale obligatorii) și decedează în acest interval, statul are obligația de a furniza o explicație plauzibilă privind producerea decesului. Răsturnarea sarcinii probei în acest caz este consecința firească a poziției vulnerabile pe care o are persoana aflată sub autoritatea statului. În lipsa unei explicații plauzibile din partea autorităților statului, acestea vor fi ținute responsabile pentru încălcarea dreptului la viață.

Dreptul de a nu fi supus torturii și relexor tratamentelor (art. 3 CEDO)

Convenția europeană interzice tratamentele inumane sau degradante și tortura, fără a defini, însă aceste noțiuni. Convenția se diferențiază astfel de Convenția Națiunilor Unite împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante, Convenție care, la articolul 1, dă o definiție a torturii: „orice act prin care se cauzează intenționat unei persoane o durere sau suferință acută, fie ea fizică sau mintală, cu scopul de a obține de la ea sau de la un terț o informație sau o mărturisire, de a o pedepsi pe ea sau pe un terț pentru o acțiune pe care a comis-o sau pe care este suspectată că a comis-o, de a o intimida sau de a o constrânge pe ea sau pe un terț sau datorită unui motiv bazat pe discriminare de orice natură atunci când această durere sau suferință este cauzată de un agent al statului sau de o persoană care acționează în baza unui mandat public sau la instigarea sau cu acceptul unei astfel de persoane”.

Definirea noțiunilor din articolul 3 al Convenției europene s-a făcut pe cale jurisprudențială. Curtea europeană a dezvoltat o serie de criterii în funcție de care violența exercitată de agenții statului poate fi încadrată în una din aceste categorii:

⁶ CEDO, *Mantog c. României*, hotărârea din 11 octombrie 2007, paragraf 64.

contextul în care au avut loc fapte de violență, durata acestor violențe, efectele fizice sau psihice asupra persoanei care le-a suferit, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei precum și motivația faptelor violente. Curtea europeană analizează aceste criterii împreună sau separat, în funcție de circumstanțele cauzei.

În cauza *Barbu Anghelescu c. României*, reclamantul a fost insultat de către mai mulți polițiști după care a fost strangulat de către aceștia cu un fular. În urma incidentului, reclamantul a prezentat multiple echimoze și escoriații la nivelul frunții, gâtului și al zonei claviculare și a necesitat între 4 și 5 zile de îngrijiri medicale. Curtea europeană a apreciat că reclamantul a suferit un tratament degradant⁷. De asemenea, în cauza *Bragadireanu c. României*, reclamantul, deținut în penitenciarele Rahova și Jilava s-a plâns de condițiile de detenție (celule supraaglomerate, condiții igienice precare, lipsa activităților în penitenciar) precum și de lipsa unui tratament medical adecvat în timpul detenției. Curtea europeană a considerat că efectul cumulativ al tuturor acestor condiții a fost în detrimentul reclamantului și a concluzionat că acesta a fost victima unui tratament inuman și degradant⁸.

Hotărârea *Bursuc c. României* privește un caz de tortură. Reclamantul a fost bătut de cinci polițiști, suferind un traumatism cranio-cerebral prin agresiune și multiple tumefieri, echimoze și escoriații la nivelul feței și al mânilor precum și un edem cerebral difuz și o angină pectorală. Curtea a constatat că această agresiune, de mare gravitate, s-a desfășurat pe parcursul mai multor ore și a continuat de la locul arestării reclamantului, în mașina poliției și la sediul poliției. Curtea a apreciat că un asemenea tratament este de natură să provoace o durere și o suferință acute și le-a calificat drept tortură⁹.

În special, în ce privește tratamentele inumane sau degradante, Curtea mai reține un element de analiză, și anume pragul minim de gravitate care trebuie depășit pentru ca respectivele violențe să fie încadrate în aceste categorii. Aprecierea pragului minim de gravitate este de asemenea relativă, iar Curtea ia în considerare circumstanțele specifice ale fiecărei cauze.

⁷ CEDO, *Barbu Anghelescu c. României*, hotărârea din 5 octombrie 2004.

⁸ CEDO, *Bragadireanu c. României*, hotărârea din 6 decembrie 2007.

⁹ CEDO, *Bursuc c. României*, hotărârea din 12 octombrie 2004.

În cauza *Dumitru Popescu c. României*, Curtea a admis că folosirea forței fizice de către organele de poliție la arestarea unei persoane poate fi justificată prin necesitatea imobilizării acelei persoane, mai ales în situația în care persoana respectivă a opus rezistență.

Protecția oferită de Convenția europeană nu se limitează, însă, la interzicerea folosirii forței fizice care cauzează suferințe fizice sau psihice unui individ. Și fapte care nu implică violență fizică pot cădea sub incidența prevederilor articolului 3 al Convenției europene.

În cauza *Moldovan și alții c. României*, Curtea europeană a analizat situația unor cetățeni români de origine romă ale căror case și bunuri au fost distruse în urma unui conflict cu locuitorii de origine română ai satului Hădăreni, județul Mureș. Judecătorii europeni au mai analizat și comportamentul autorităților statului în cursul anchetelor ce au urmat acestui incident. Curtea europeană a constatat că reclamantii au fost constrânși să trăiască în locuințe impropii, iar mulți dintre ei au părăsit satul respectiv. În plus, în cursul procedurilor ce au urmat acestui incident, autoritățile statului, în special instanțele, au făcut remarci discriminatorii la adresa minorității rome. Curtea a apreciat că lipsirea de locuințe și tratamentul discriminatoriu din partea autorităților ale statului sunt de natură să provoace o suferință morală ce reprezintă un tratament degradant în sensul articolului 3 al Convenției europene¹⁰.

Stabilirea de către persoana care pretinde că a fost victima unor rele tratamente din partea agenților statului a realității și naturii acestor tratamente se poate dovedi dificilă, în special în condițiile în care această persoană se află în detenție. Curtea europeană a indicat, în jurisprudența sa, că persoana care se pretinde victimă trebuie să își susțină afirmațiile cu elemente de probă pertinente (de exemplu, certificate medicale sau medico-legale).

Reclamantul este ținut să facă proba relelor tratamente „dincolo de orice dubiu rezonabil”. Curtea europeană analizează, însă, toate circumstanțele concrete ale cauzei și poate ajunge la concluzia existenței unei încălcări a articolului 3 și pe baza unui mănunchi de indicii sau a unor prezumții de fapt de neînlăturat.

În ipoteza în care reclamantul se află sub autoritatea statului sarcina probei este, însă, răsturnată. Raționamentul este similar celui aplicat în cazul articolului 2.

¹⁰ CEDO, *Moldovan și alții c. României*, hotărârea din 12 iulie 2005, paragraf 111.

Curtea europeană a precizat, în multiple ocazii, că atunci când o persoană intră în stare bună de sănătate sub autoritatea statului, trebuie ca statul să ofere o explicație plauzibilă cu privire la originea și natura eventualelor urme de violență¹¹.

Curtea europeană a mai precizat că se află în sarcina statelor nu doar obligația negativă de a nu supune persoanele aflate sub jurisdicția lor la rele tratamente, ci și o serie de obligații pozitive de a lua măsuri concrete și eficiente de protejare a integrității fizice și corporale.

O astfel de obligație pozitivă este aceea de a lua toate măsurile necesare apte să împiedice supunerea unei persoane la rele tratamente, de exemplu prin adoptarea unei legislații penale eficiente care să incrimineze atingerile aduse integrității fizice sau corporale. Autoritățile statului vor fi ținute responsabile și atunci când nu au luat măsuri eficiente pentru a împiedica producerea unui risc de rele tratamente, risc pe care potențialele victime l-au adus la cunoștința autorităților (prin formularea unei plângeri penale, de exemplu). Curtea europeană nu a făcut, în acest context, vreo distincție dacă relele tratamente provin din partea agenților statului sau din partea unor persoane private.

Într-o cauză împotriva Marii Britanii¹², Curtea europeană a sancționat inactivitatea serviciilor sociale britanice care, deși fuseseră informate că reclamantii (patru copii) fuseseră bătuți de membrii familiilor lor timp de mai mulți ani, nu au luat nici o măsură pentru a-i proteja. Curtea a recunoscut dificultatea situației care implica și analiza dreptului copiilor la o viață de familie, dar a constatat că serviciile sociale nu i-au îndepărtat de copii, nici temporar, de mediul familial unde erau constant victimele unor rele tratamente și a concluzionat că autoritățile britanice au încălcat articolul 3.

Autoritățile statului sunt de asemenea ținute să desfășoare o anchetă efectivă adecvată pentru a identifica și pedepsi pe cei responsabili¹³. Curtea europeană a afirmat, în repetate rânduri, că atunci când o persoană face o susținere credibilă că a fost supusă unor tratamente contrare articolului 3, autoritățile statului trebuie să desfășoare o anchetă oficială efectivă, amănunțită și aptă să ducă la identificarea și sancționarea vinovaților. Această obligație pozitivă este valabilă chiar și atunci când relele tratamente au fost produse de persoane particulare¹⁴.

¹¹ Jurisprudența este abundentă. A se vedea printre altele hotărârea *Bursuc* precitată, paragraf 80.

¹² CEDO, *Z și alții c. Marii Britanii*, hotărârea din 10 mai 2001.

¹³ CEDO, *Bursuc c. României*, hotărârea din 12 octombrie 2004, paragraf 101, *Filip c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, paragraf 47.

¹⁴ CEDO, *Macovei și alții c. României*, hotărârea din 21 iunie 2007, paragraf 46.

În cauza *Bursuc c. României* susmenționată, Curtea europeană a constatat, printre altele, că ancheta cu privire la polițiștii care îl agresaseră pe reclamant fusese efectuată de procurorul militar, dat fiind că la data faptelor membrii poliției făceau încă parte din forțele armate. Curtea a apreciat că în aceste condiții procurorul militar nu putea da dovadă de imparțialitate și a concluzionat că ancheta efectuată nu putea fi considerată drept una efectivă.

Dreptul de a nu fi supus sclaviei și muncii forțate (art. 4 CEDO)

Articolul 4 al Convenției europene interzice sclavia și munca forțată și precizează care sunt cazurile ce nu pot fi considerate ca fiind muncă forțată sau obligatorie:

- i) munca prestată de persoanele condamnate penal aflate într-o detenție legală sau în libertate condiționată;
- ii) munca depusă de persoanele care execută serviciul militar obligatoriu sau forme similare acestui serviciu;
- iii) munca depusă în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
- iv) orice muncă ce face parte din obligațiile civice normale.

În cauza *Siliadin c. Franței*, Curtea europeană a analizat situația unei minore togoleze care fusese adusă în Franța de către rude pentru a avea grijă de locuința și copiii unei familii de cetățeni francezi. Minora a prestat această muncă timp de mai mulți ani fără remunerație, fără a avea un statut legal pe teritoriul francez. În acest timp, nu a putut merge la școală și nici nu a avut perioade de vacanță. Datorită unor lacune ale legii penale franceze, persoanele vinovate de această situație au fost achitate. Curtea europeană a apreciat că reclamanta fusese ținută în sclavie și a sancționat faptul că dreptul penal francez nu incrimina în mod precis și eficace asemenea fapte¹⁵.

Dreptul de a nu fi supus unei pedepse neprevăzute de lege (art. 7 CEDO)

Articolul 7 al Convenției europene interzice aplicarea retroactivă a legii penale atunci când ea este defavorabilă acuzatului precum și interpretarea extensivă, prin analogie a legii penale. Curtea europeană a insistat că legea penală trebuie să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele ce se aplică¹⁶.

¹⁵ CEDO, *Siliadin c. Franței*, hotărârea din 26 iulie 2005.

¹⁶ CEDO, *Dragotoniu și Militaru-Pidhorni c. României*, hotărârea din 24 mai 2007, paragraf 33.

Dreptul de a nu fi judecat și pedepsit de două ori (art. 4 Protocolul nr. 7 CEDO)

Scopul acestei prevederi este de a interzice reluarea anchetelor penale definitiv închise pentru a evita ca o persoană să fie anchetată sau pedepsită de două ori pentru același comportament¹⁷. În cauza *Maszni c. României*, reclamantul s-a plâns că anularea automată a permisului său de conducere ca urmare a unei condamnări penale constituia o dublă pedeapsă. Curtea nu a reținut acest argument, considerând că anularea permisului era doar consecința directă a condamnării sale penale.

2.2. Drepturile relative garantate de Convenția europeană a Drepturilor Omului

Dreptul la libertate și siguranță (art. 5 CEDO)

Convenția europeană prevede că libertatea unei persoane poate fi restrânsă, mai precis persoana poate fi privată de libertate în câteva situații bine stabilite:

- i) pentru executarea unei pedepse penale pronunțate de o instanță competentă,
- ii) în cazul arestării sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată sau pentru garantarea executării unei obligații legale,
- iii) în cazul în care persoana este cercetată penal pentru că este bănuită că a comis o infracțiune, că va comite una sau că va fugi după comiterea acesteia,
- iv) în cazul unui minor fie pentru a fi educat sub supraveghere fie pentru a fi cercetat penal,
- v) în cazul unei persoane susceptibile de a transmite o boală contagioasă sau al unui alienat, alcoolic, toxicoman sau vagabond,
- vi) pentru împiedicarea unui străin să pătrundă ilegal pe teritoriul unui stat.

Curtea europeană a precizat în repetate rânduri că o privare de libertate nu poate avea loc decât în aceste condiții, care nu pot fi extinse.

Noțiunea de privare de libertate include, în mod evident, arestarea unei persoane în timpul unui proces penal sau deținerea în vederea executării unei pedepse pronunțate în urma unui proces. Dar Curtea europeană a apreciat că și alte restrângeri ale libertății unei persoane dispuse în afara procesului penal pot fi incluse în cadrul privării de libertate.

¹⁷ CEDO, *Maszni c. României*, hotărârea din 21 septembrie 2006, paragraf 46.

În cauza *Filip c. României*, Curtea europeană a considerat că internarea forțată a reclamantului într-un spital clinic de psihiatrie constituie o privare de libertate¹⁸. În cauza *Hussain c. României*, Curtea europeană a concluzionat că deținerea reclamantului, cetățean irakian, în centrul de tranzit pentru străini de la aeroportul Otopeni în vederea expulzării sale în Irak reprezintă o privare de libertate¹⁹.

De asemenea, privarea de libertate trebuie însoțită de garanții puternice împotriva arbitrariului. Astfel, Convenția europeană dispune că orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege cu privire la motivele arestării și la acuzațiile ce i se aduc.

Legalitatea privării de libertate în timpul investigațiilor penale trebuie verificată imediat de un judecător, privarea de libertate nu trebuie să depășească un termen rezonabil, iar persoana în cauză are dreptul să fie eliberată în cursul procedurii²⁰. În plus, persoana în cauză trebuie să dispună de un recurs în fața unei instanțe care să se pronunțe într-un termen scurt cu privire la legalitatea privării de libertate și să dispună eliberarea dacă privarea de libertate este ilegală²¹.

De asemenea, orice persoana care a fost privată de libertate în condiții contrare dispozițiilor Convenției are dreptul la reparații.

Dreptul la un proces echitabil (art. 6 CEDO) și dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală (art. 2 din Protocolul nr. 7 CEDO)

Noțiunea de *proces echitabil* este extrem de vastă. Articolul 6 al Convenției europene este aplicabil în două situații: când instanțele naționale sunt sesizate cu o cauză privind drepturi și obligații cu caracter civil și atunci când se pronunță cu privire la o acuzație în materie penală. Dacă cea de-a doua noțiune este destul de clară, trebuie precizat că articolul 6 nu garantează și dreptul de a obține judecarea penală a unor terți. Cu alte cuvinte, dreptul la un proces echitabil în materie penală este recunoscut doar persoanei inculpatului.

Noțiunea de drepturi și obligații cu caracter civil este înțeleasă de Curtea europeană de manieră foarte largă. În analiza sa, Curtea nu s-a limitat la drepturile și obligațiile pe care dreptul intern le califică drept civile, ci a inclus dreptul și alte categorii de

¹⁸ CEDO, *Filip c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, paragrafele 56-57.

¹⁹ CEDO, *Hussain c. României*, hotărârea din 14 februarie 2008, paragraf 87.

²⁰ CEDO, *Pantea c. României*, hotărârea din 3 iunie 2003, paragrafele 236 și urm.

²¹ CEDO, *Filip c. României*, hotărârea din 14 decembrie 2006, paragraf 70.

drepturi. Litigiile dintre persoane private intră în marea lor majoritate în această categorie. Litigiile care opun persoane private și statul sunt analizate în funcție de obiectul litigiului și de natura publică sau privată a dreptului în chestiune. Curtea europeană a consacrat o interpretare progresivă extensivă, foarte puține categorii de drepturi fiind scoase din sfera de aplicare a articolului 6. Astfel acest articol nu este în prezent aplicabil litigiilor fiscale, litigiilor privind regimul străinilor sau litigiilor privind regimul pașapoartelor.

Articolul 6 cuprinde multiple garanții în favoarea oricărei persoane parte la un litigiu privind un drept sau o obligație cu caracter civil sau o acuzație penală: publicitatea ședinței de judecată, judecarea cauzei într-un termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, contradictorialitatea dezbaterilor și egalitatea de arme, accesul la instanță, securitatea raporturilor juridice, punerea în executarea a hotărârilor judecătorești definitive²².

În sensul articolului 6, procesul începe o dată cu sesizarea instanțelor naționale, dar, în cauzele civile, Curtea analizează dacă persoanele în cauză au avut posibilitatea concretă de a sesiza aceste instanțe, dacă, cu alte cuvinte, au avut acces la instanță.

Astfel, în cauza *Weissman și alții c. României*, reclamantii s-au plâns că acțiunea lor în despăgubiri a fost anulată pentru neplata taxelor de timbru, în măsura în care taxele de timbru pe care le datorau se ridicau la echivalentul sumei de 320 000 euro²³. Curtea a constatat că suma datorată cu titlu de taxe de timbru era excesivă și nu era justificată de obiectul litigiului. În plus, reclamantii nu aveau la dispoziție nici o cale legală pentru a solicita exonerarea de la plata acestei taxe. În aceste condiții, Curtea a constatat că reclamantii au fost privați de posibilitatea ca acțiunea lor să fie analizată pe fond de instanțele naționale și a apreciat că articolul 6 a fost încălcat.

În cauza *Nemeti c. României*, reclamanta a invocat încălcarea articolului 6 deoarece recursul pe care îl introdusese într-un litigiu privind proprietatea fusese anulat pentru neplata unor taxe de timbru echivalente sumei de 471 euro. Reclamanta ceruse scutire de la plata acestei taxe pe motiv că suma reprezenta de șase ori venitul său lunar, dar cererea i-a fost respinsă de autoritatea locală²⁴. Curtea europeană a estimat că suma percepută cu titlul de taxă era excesivă și a sancționat refuzul autorităților locale de a soluționa favorabil cererea reclamantei de scutire de la plata acestei taxe.

²² CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, *Constantinescu c. României*, hotărârea din 27 iunie 2000, *Sabin Popescu c. României*, hotărârea din 2 martie 2004, *Stoianova și Nedelcu c. României*, hotărârea din 4 august 2005, *Păduraru c. României*, hotărârea din 1 decembrie 2005, *Weissman și alții c. României*, hotărârea din 24 mai 2006.

²³ CEDO, *Weissman și alții c. României*, precit., paragraf 58 și urm.

²⁴ CEDO, *Nemeti c. României*, hotărârea din 1 aprilie 2008, paragraf 32.

Analiza echității procesului nu se oprește o dată cu finalizarea căilor de recurs interne. Curtea a precizat că articolul 6 garantează și punerea în executare a hotărârilor definitive pronunțate de instanțele naționale. Executarea unei hotărâri definitive nu poate fi împiedicată sau întârziată excesiv. Jurisprudența în materie este abundentă în cazul României, statul român fiind condamnat în multiple rânduri pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești²⁵.

Articolul 6 al Convenției europene nu recunoaște un drept la mai multe grade de jurisdicție. Articolul 2 din Protocolul nr. 7 consacră, însă, un drept la două grade de jurisdicție, dar numai în materie penală. Astfel, o persoană condamnată în primă instanță are dreptul de a cere reexaminarea cauzei sale de către o jurisdicție penală.

Dacă, însă, statele au ales să organizeze un sistem judiciar cu mai multe grade de jurisdicție, garanțiile de la articolul 6 se aplică tuturor acestor grade de jurisdicție, iar Curtea europeană va analiza procedura în ansamblul ei. Curtea a statuat în multiple rânduri că rolul instanțelor superioare este tocmai acela de a corecta eventualele încălcări de către instanțele inferioare ale drepturilor garantate de Convenție. În sistemul de drept românesc, căile de recurs sunt apelul și recursul, însă în anumite cazuri precizate de lege, sentința primei instanțe nu poate fi atacată decât cu recurs²⁶.

În cazul persoanelor acuzate de o infracțiune, Convenția europeană prevede garanții specifice. În primul rând, orice persoană acuzată beneficiază de *prezumția de nevinovăție* până la stabilirea legală a vinovăției de către o instanță²⁷. Apoi, orice acuzat are drepturi suplimentare: dreptul la informare cu privire la natura acuzațiilor, dreptul la apărare și la apărător numit din oficiu dacă nu dispune de resurse financiare pentru a-și alege unul, dreptul la citarea și audierea martorilor și dreptul la un interpret gratuit²⁸.

Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și corespondenței (art. 8 CEDO)

Articolul 8 impune, în primul rând, o *obligație negativă* în sarcina autorităților statale de a nu aduce atingere exercițiului acestui drept de către titularii săi, fie ei persoane fizice sau persoane juridice de drept privat. Convenția europeană nu definește cele patru noțiuni, sfera lor de aplicare fiind determinată tot de către Curtea

²⁵ A se vedea printre altele *Ruianu c. României*, hotărârea din 17 iunie 2003, *Sabin Popescu c. României*, hotărârea din 2 martie 2004, *Săcăleanu c. României*, hotărârea din 6 septembrie 2005, *Kocsis c. României*, hotărârea din 20 decembrie 2007.

²⁶ De exemplu, în contencios administrativ.

²⁷ CEDO, *Anghel c. României*, hotărârea din 4 octombrie 2007, paragraf 60.

²⁸ CEDO, *Pantea precit., Dănilă c. României*, hotărârea din 8 martie 2007, paragraf 55.

europeană în jurisprudența sa. Interpretarea pe care o dă Curtea acestor patru noțiuni este una extensivă și care depășește cadrul legal intern.

Între noțiunile de *viață privată* și *viață de familie* există o strânsă legătură, viață privată acoperind acele relații personale care exced sferei de aplicare a vieții de familie. Noțiunea de viață de familie este precis delimitată și se construiește în funcție de doi factori: filiația (cea biologică și cea rezultată din adopție) sau decizia a doi parteneri de sexe diferite de a întemeia o familie. Curtea a precizat, în multiple rânduri, că relația dintre un părinte și copilul său este întotdeauna protejată în cadrul vieții de familie, indiferent dacă cei doi locuiesc împreună sau de alte circumstanțe concrete ale cauzei²⁹. În plus, situația copiilor adoptați este identică cu cea a copiilor biologici.

În ce privește relațiile dintre parteneri, familia este înțeleasă în sens larg de către Curtea europeană și nu este condiționată de încheierea unei căsătorii civile. În lipsa căsătoriei, existența unei familii între cei doi parteneri va fi apreciată de la caz la caz, în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărui caz. De exemplu Curtea va cerceta dacă cei doi parteneri locuiesc împreună și de cât timp, dacă au copii împreună, fie ei biologici sau adoptați, dacă alte elemente concrete indică intenția de a avea o relație de durată. În schimb, Curtea nu a acceptat până în prezent că relațiile stabile dintre persoane de același sex pot intra în sfera de aplicare a vieții de familie. Acestora le-a oferit, însă, protecție în cadrul noțiunii mai largi a vieții private.

Spre deosebire de noțiunea de viață de familie, cea de viață privată este mai dificil de delimitat. Curtea europeană a dat, însă, o interpretare extrem de largă acestei noțiuni și a inclus în această categorie o sferă foarte extinsă de relații personale. Astfel, în noțiunea de viață privată intră relațiile cu privire la viața sexuală a persoanei, la integritatea fizică sau morală, la protecția datelor personale, la starea civilă sau la nume³⁰. Tot în această categorie intră și relații cu caracter social, cum ar fi dreptul de a locui într-un mediu înconjurător sănătos.

Într-o cauză împotriva Spaniei³¹, reclamantii se plâneau că locuiau la 12 metri de o stație de epurare a apelor și a deșeurilor și că mirosurile degajate deveniseră insuportabile. Reclamantii se folosiseră de căile legale pentru a obține încetarea activității acestei stații, dar fără rezultat. Curtea a acceptat argumentul reclamantilor că amplasarea stației de epurare a avut consecințe negative asupra vieții private și de familie a reclamantilor.

²⁹ CEDO, *Boughanemi c. Franței*, hotărârea din 24 aprilie 1996, paragraf 35.

³⁰ CEDO, *Grozescu c. României*, hotărârea din 27 septembrie 2007, paragraf 21.

³¹ CEDO, *Lopez Ostra c. Spaniei*, hotărârea din 9 decembrie 1994.

Noțiunea de *domiciliu* este de asemenea înțeleasă în sens larg și în general include reședința unei persoane. Ea poate, însă cuprinde și locul de muncă, în special dacă locuința și locul de muncă se află în același imobil și nu pot fi clar delimitate³². Circumstanțele concrete ale cazului trebuie luate, însă, în considerare în această situație.

Și noțiunea de *corespondență* a fost extinsă, ea nefiind limitată la corespondența scrisă clasică, ci ea include și comunicările prin telefon, fax sau e-mail.

În cauza *Petra c. României* reclamantul s-a plâns că a trebuit să înmâneze comandantului penitenciarului scrisorile pe care dorea să le adreseze organelor de la Strasbourg și că, prin urmare, aceste scrisori erau expediate cu foarte mare întârziere. În plus, corespondența de la Strasbourg îi sosea deschisă și cu întârziere de mai bine de o lună. În acest context, Curtea a enunțat principiul conform căruia corespondența persoanelor deținute se bucură de o protecție aparte³³.

Curtea europeană a mai degajat, însă, în jurisprudența sa și sarcina statelor de a se conforma unor *obligații pozitive*, inerente asigurării respectului efectiv al acestor drepturi. Aceste obligații pozitive implică și necesitatea adoptării unor măsuri de protecție a vieții private chiar și în relațiile dintre persoane private³⁴. Statele sunt, astfel, ținute să se doteze cu un arsenal juridic adecvat și suficient care să permită îndeplinirea acestor obligații pozitive³⁵.

În sfera obligațiilor pozitive intră obligația de a lua toate măsurile de natură a asigura reunirea unui părinte cu copilul său³⁶, cea de a permite accesul persoanelor la dosarele autorităților publice care conțin date personale³⁷ sau de a asigura deținuților cele necesare pentru a corespunde cu instanța europeană³⁸.

Libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 9 CEDO)

Articolul 9 al Convenției europene garantează oricărei persoane libertatea de gândire, conștiință și religie, dar și dreptul de manifestare în societate a convingerilor și religiilor. Titular al acestor drepturi este, în general, persoana fizică,

³² CEDO, *Niemitz c. Germaniei*, hotărârea din 16 decembrie 1992, paragraf 29.

³³ CEDO, *Petra c. României*, hotărârea din 23 septembrie 1998, paragrafele 35 și urm.

³⁴ CEDO, *Surugiu c. României*, hotărârea din 20 aprilie 2004, paragraf 59.

³⁵ CEDO, *Ignaccolo-Zenide c. României*, hotărârea din 25 ianuarie 2000, paragraf 108.

³⁶ CEDO, *Monory c. României și Ungariei*, hotărârea din 5 aprilie 2005, paragraf 73.

³⁷ CEDO, *Glaskin c. Marii Britanii*, hotărârea din 7 iulie 1979, paragraf 49.

³⁸ CEDO, *Cotlej c. României*, hotărârea din 3 iunie 2003, paragraf 59.

dar, în anumite situații și bisericile sau asociațiile religioase sau filosofice se pot prevala de aceste prevederi.

Conform jurisprudenței constante a Curții de la Strasbourg, această libertate fundamentală este una din bazele regimului democratic, libertate care include elementele esențiale ale identității credincioșilor și ale concepției lor despre viață. Se bucură de aplicarea ei și persoanele „atee, agnostice, sceptice sau indiferente”³⁹.

Cele trei libertăți garantate de articolul 9 se referă toate la forul interior al individului, iar delimitarea lor este uneori dificil de realizat. Curtea europeană a evitat să dea o definiție a acestor noțiuni, în special noțiunii de religie. Dacă apartenența la una din marile religii tradiționale nu ridică probleme, în ce privește curentele religioase minoritare sau mai puțin răspândite, Curtea a precizat că sintagma de „convingeri religioase” se distinge de noțiunile de „opinii” sau „idei”. Convingerile religioase implică „puncte de vedere care au un anumit nivel de forță, seriozitate și de coerență”⁴⁰.

Ca și în cazurile analizate mai sus, stau în sarcina statelor atât obligația negativă de a nu aduce atingere acestor libertăți cât și o serie de obligații pozitive. Aceste obligații pozitive pot include: obligația de a asigura persoanelor deținute posibilitatea de a-și practica îndatoririle religioase și de a intra în contact cu un reprezentat al religiei respective, obligația de a asigura deținuților hrană corespunzătoare preceptelor religiei căreia aparțin.

Libertatea de exprimare (art. 10 CEDO)

Curtea europeană a precizat în jurisprudența sa care este obiectul protecției oferite de articolul 10. Sfera de aplicare a acestei libertăți a fost progresiv extinsă și acoperă în prezent orice tip de discurs, indiferent de natura lui (politică, jurnalistică, literară sau artistică, comercială etc.) sau de suportul pe care acesta îl îmbracă.

În cauza *Boldea c. României*, reclamantul, cadru universitar, fusese condamnat penal pentru calomnie pentru că afirmase în timpul unei ședințe că doi colegi de-ai săi se făceau vinovați de plagiat și s-a plâns în fața Curții europene de o încălcare a libertății sale de exprimare. Curtea a acceptat susținerea reclamantului și a afirmat că și această afirmație făcută de reclamant cu privire la conduita a doi colegi este protejată în cadrul articolului 10 al Convenției europene⁴¹.

³⁹ CEDO, *Biserica Mitropolitană a Basarabiei c. Moldovei*, hotărârea din 13 decembrie 2001, paragraf 114.

⁴⁰ CEDO, *Campbell și Cosans c. Marii Britanii*, hotărârea din 25 februarie 1982, paragraf 36.

⁴¹ CEDO, *Boldea c. României*, hotărârea din 15 februarie 2007, paragraf 45.

Libertatea de exprimare cuprinde două componente: libertatea de opinie și libertatea de informare. Libertatea de exprimare a propriilor opinii trebuie înțeleasă prin raportare la libertatea de gândire și conștiință garantată de articolul 9 pe care l-am analizat mai sus. În ce privește libertatea de informare, textul articolul 10 este precis, Convenția garantând și „libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice”. În stadiul actual al jurisprudenței Curții, libertatea de informare nu cuprinde și dreptul de acces la informații, mai precis dreptul unei persoane de a obține ca anumite informații să îi fie comunicate. Libertatea de informare trebuie înțeleasă ca libertatea de a comunica, de a difuza informații deja deținute.

Curtea europeană a precizat, în repetate rânduri că libertatea de exprimare privește nu doar informațiile sau ideile apreciate favorabil sau considerate inofensive sau indiferente, dar și pe cele care contrariază, șochează sau neliniștesc; aceasta fiind exigența pluralismului, toleranței și spiritului de deschidere caracteristice unei societăți democratice⁴². De o protecție aparte se bucură, în acest context, discursul jurnalistic, presa fiind considerată „câinele de pază al democrației”.

Încă de la începutul sistemului european de protecție a drepturilor omului, Comisia europeană a Drepturilor Omului a exceptat de la protecția oferită de Convenția europeană doar un singur tip de discurs, și anume cel care promovează ideologiile extremiste și incită la discriminare etnică sau rasială. Comisia europeană și-a bazat decizia pe prevederile articolului 17 al Convenției care interzice abuzul de drept.

Libertatea de întrunire și asociere (art. 11 CEDO)

Articolul 11 se află în strânsă legătură cu articolul 10 susmenționat, Curtea afirmând că protecția opiniilor și libertatea de a le exprima constituie unul din obiectivele libertății de întrunire și de asociere. Partidele politice beneficiază de o protecție sporită având în vedere rolul important pe care îl joacă în cadrul unui regim bazat pe pluralism și democrație

⁴² Jurisprudența este abundentă. A se vedea în acest sens, cauza *Boldea* precitată, paragraf 45.

Curtea europeană a sancționat, în două situații, refuzul autorităților române de a înregistra partide politice sau asociații. În cauza *Partidul Comuniștilor Nepecești și Ungureanu*, reclamantii s-au plâns că instanțele române au refuzat înregistrarea partidului reclamant⁴³. În cauza *Bozgan*, reclamantul s-a lovit de același refuz atunci când a solicitat înregistrarea unei asociații denumite „Garda națională antimafia”⁴⁴. Analiza a purtat asupra motivelor care au determinat refuzul înregistrării și, în ambele situații, Curtea a considerat că refuzul nu era justificat de o „nevoie socială imperioasă”.

Dreptul la căsătorie (art. 12 CEDO) și egalitatea între soți (art. 5 Protocolul nr. 7 CEDO)

Convenția europeană precizează că acest drept este recunoscut „bărbatului și femeii care doresc să întemeieze o familie conform legislației naționale”, iar Curtea a ezitat până în prezent să extindă acest drept și cuplurilor homosexuale. Articolul 5 din Protocolul nr. 7 recunoaște soților egalitatea în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor. Această egalitate se aplică în ce privește căsătoria, pe durata acesteia sau cu prilejul desfacerii ei.

Dreptul la un recurs efectiv (art. 13 CEDO)

Acest drept specific garantat de Convenția europeană recunoaște oricărei persoane ale cărei drepturi sau libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate dreptul de a se adresa unei instanțe naționale care să se pronunțe cu privire la această încălcare. Articolul 13 are așadar o sferă mai largă de aplicare decât Articolul 6 care garantează dreptul la un proces echitabil, dar este însoțit de garanții mai puțin stricte decât cele oferite de Articolul 6.

Dreptul la protecția proprietății (art. 1 Protocolul nr. 1 CEDO)

Articolul 1 din Protocolul nr. 1 al Convenției europene cuprinde 3 reguli. În primul rând, acest articol consacră dreptul la protecția proprietății private deja dobândite și nu reglementează un drept de a deveni proprietar. Curtea europeană a precizat, în multiple rânduri, că articolul 1 din Protocolul nr. 1 protejează „bunuri actuale”, cu alte cuvinte, bunuri prezente asupra cărora o persoană fizică sau juridică exercită efectiv un drept de proprietate. Noțiunea de „bun” cuprinde bunurile mobile și

⁴³ CEDO, *Partidul Comuniștilor Nepecești și Ungureanu c. României*, hotărârea din 3 februarie 2005, paragraf 44.

⁴⁴ CEDO, *Bozgan c. României*, hotărârea din 11 octombrie 2007, paragraf 30.

imobile, dar și drepturi de creanță, drepturi de proprietate intelectuală sau drepturi ce decurg din exercitarea unei profesii, cum ar fi dreptul la clientelă.

În al doilea rând, el precizează în ce condiții o persoană poate fi privată de proprietatea sa:

- i) dacă există o cauză de utilitate publică;
- ii) dacă sunt respectate condițiile ce decurg din legea internă și din principiile generale ale dreptului internațional.

În al treilea rând, acest articol dispune că statele pot reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau a amenzilor.

Curtea europeană a soluționat foarte multe plângeri îndreptate împotriva statului român și care invocau încălcarea articolului 1 al Protocolului nr. 1. Aceste plângeri se refereau la situația imobilelor (fie ele terenuri sau imobile clădiri) naționalizate în perioada regimului comunist.

O mare parte din aceste plângeri au fost declarate inadmisibile, organele de la Strasbourg punând o serie de principii în această materie. Astfel, protecția recunoscută de Convenție se extinde doar asupra bunurilor actuale, prezente, nu și asupra celor trecute în proprietatea statului sau a altor persoane. Actul naționalizării efective nu poate fi analizat de Curtea europeană deoarece acesta excede competenței sale *ratione temporis*, fiind anterior datei de 20 iunie 1994 când statul român a ratificat Convenția europeană. De asemenea, articolul 1 din Protocolul nr. 1 nu consacră o obligație generală a statelor de a restitui proprietățile confiscate sau naționalizate, acestea rămânând libere să decidă dacă restituie aceste proprietăți și în ce condiții⁴⁵.

Plângerile declarate admisibile și asupra cărora s-a pronunțat Curtea pot fi grupate în două categorii și denotă probleme structurale în această materie. Prima categorie o reprezintă cauzele de tip *Brumărescu c. României* în care reclamantul s-a plâns Curții că imobilul care îi fusese restituit printr-o decizie judecătorească definitivă pronunțată în urma acțiunii în revendicare pe care o inițiasse i-a fost naționalizat a doua oară prin admiterea recursului în anulare promovat de procurorul general al României. Curtea a admis argumentele reclamantului și a condamnat statul român să îi restituie imobilul⁴⁶.

⁴⁵ Comisia europeană a Drepturilor Omului, *Lupuleț c. României*, decizia din 17 mai 1996,

⁴⁶ CEDO, *Brumărescu c. României*, hotărârea din 28 octombrie 1999, paragrafele 79-80.

O a doua categorie o reprezintă cauzele de tip *Străin și alții c. României*⁴⁷ care privesc o situație de fapt ușor diferită. Reclamanții din această cauză introduseseră și ei o acțiune în revendicare ce le-a fost admisă printr-o decizie judecătorească definitivă. Punerea lor în posesie cu imobilul revendicat nu a fost posibilă deoarece statul deja vânduse chiriașilor respectivul imobil. Astfel, s-a creat situația în care același imobil avea doi proprietari. Acțiunea reclamanților în anularea contractelor de vânzare-cumpărare ale chiriașilor a fost respinsă pentru că, deși instanțele au recunoscut dreptul de proprietate al reclamanților, au considerat că buna credință a chiriașilor la încheierea contractului de vânzare-cumpărare se opunea anulării acestor contracte. Curtea europeană a constatat încălcarea articolului 1 din Protocolul nr. 1, mai ales datorită faptului că reclamanții nu au fost despăgubiți în nici un fel pentru pierderea suferită.

În continuarea jurisprudenței *Străin și alții* trebuie amintită și cauza *Păduraru c. României* care, într-o situație de fapt similară a criticat jurisprudențele contradictorii ale instanțelor române în această materie pe care Curtea de altfel a caracterizat-o de interes general pentru societatea românească⁴⁸.

Dreptul la instruire (art. 2 Protocolul nr. 1 CEDO)

Articolul 2 din Protocolul nr. 1 recunoaște dreptul la instruire oricărei persoane fizice, iar atunci când beneficiarii acestui drept sunt copiii acest articol impune statelor să respecte convingerile religioase și filosofice ale părinților. Textul articolului are o formulare generală, iar Curtea europeană l-a aplicat în situații variate: instruirea școlară sau universitară, formarea profesională sau tehnică, formarea continuă etc.

Articolul 2 din Protocolul nr. 1 garantează accesul la instituțiile școlare existente la un moment dat și nu impune, în mod necesar, statelor o obligație de a organiza o formă determinată de învățământ sau de un anumit nivel. Însă, ca și în cazul altor articole deja analizate, statele au obligații pozitive, având în vedere că dreptul la instruire este recunoscut *oricărei* persoane, fără discriminare⁴⁹.

⁴⁷ CEDO, *Străin și alții c. României*, hotărârea din 21 iulie 2005, paragrafele 51-59.

⁴⁸ CEDO, *Păduraru c. României*, hotărârea din 1 decembrie 2005, paragraf 98.

⁴⁹ CEDO, *Cauza relativă la anumite aspecte ale regimului lingvistic din Belgia*, hotărârea din 23 iulie 1968, paragraf 42.

Dreptul la liberă circulație (art. 2 Protocolul nr. 4 CEDO)

Convenția europeană include două aspecte în domeniul de aplicare a articolului 2 al Protocolului nr. 4. În primul rând, acest articol garantează dreptul de a circula în mod liber pe teritoriul unui stat și de a-și stabili reședința pe acest teritoriu, cu condiția ca persoana în cauză să se afle în mod legal în acel loc. Articolul acesta nu recunoaște așadar dreptul de a intra pe teritoriul unui stat sau de a obține regularizarea unei șederi ilegale. În al doilea rând, este prevăzut dreptul oricărei persoane de a părăsi orice țară, inclusiv pe a sa.

Alte drepturi

Protocoalele adiționale ale Convenției europene includ și alte drepturi și garanții, printre care: dreptul la alegeri libere (art. 3 Protocolul nr.1), interzicerea privării de libertate pentru datorii (art. 1 Protocolul nr. 4), interzicerea expulzării propriilor cetățeni (art. 3 Protocolul nr. 4) sau interzicerea expulzărilor colective de străini (art. 4 Protocolul nr. 4).

2.3. Condițiile generale în care exercițiul drepturilor relative poate fi restrâns

Așa cum am arătat anterior, Constituția României conține o clauză generală de restrângere a exercițiului unor drepturi⁵⁰. Ea reia în mare parte prevederile paragrafelor 2 ale articolelor 8-11 ale Convenției europene a Drepturilor Omului. Jurisprudența Curții europene de la Strasbourg a extins aceste prevederi și celorlalte drepturi relative.

Condițiile pe care o ingerință în exercițiul unui drept trebuie să le îndeplinească pentru a fi considerată de către Curtea europeană ca fiind conformă cu Convenția europeană sunt în număr de trei:

i. Ingerința trebuie să fie prevăzută de lege

Curtea europeană nu înțelege noțiunea de lege în sens strict formal al legii și a consacrat o „noțiune europeană” a legii. Astfel, este o lege în sensul Curții europene orice act normativ care este *accesibil și previzibil*. Dacă în privința accesibilității, Curtea europeană este satisfăcută, în general, de

⁵⁰ O clauză generală de restrângere prevede și articolul 52 al Cartei Uniunii Europene a Drepturilor Fundamentale care trimite în privința drepturilor cărora le este aplicabil la Convenția europeană a Drepturilor Omului.

publicarea oficială a actului normativ respectiv, previzibilitatea este mai greu de definit. În accepțiunea Curții europene, norma trebuie să fie suficient de clară pentru ca individul să poată prevedea atitudinea pe care trebuie să o adopte sau să o aștepte din partea autorităților statului⁵¹, dar Curtea acceptă că în domeniile tehnice, recursul la consilieri avizați poate fi necesar⁵².

ii. Ingerința trebuie să urmărească un scop legitim

Convenția europeană enumeră scopurile care pot da caracter legitim restrângerii unui drept relativ: securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății și a moralei, protejarea drepturilor și libertăților altora, împiedicarea divulgării de informații confidențiale sau garantarea autorității și imparțialității puterii judecătorești (acestea două din urmă sunt menționate numai pentru libertatea de exprimare). Lista este suficient de vastă pentru ca judecătorii de la Strasbourg să accepte în general că ingerința urmărește un scop legitim. Însă, într-o cauză recentă împotriva României, Curtea europeană a considerat că aplicarea automată a pedepsei accesorii a decăderii din drepturile părintești oricărei persoane care execută pedeapsa închisorii nu urmărește un scop legitim⁵³.

iii. Ingerința trebuie să fie necesară într-o societate democratică

În primul rând, Curtea europeană va cerceta dacă ingerința răspunde unei *nevoi sociale imperioase*⁵⁴. Autoritățile statului sunt cele care vor aprecia necesitatea ingerinței, pentru că ele dispun de o marjă de apreciere, mai mult sau mai puțin vastă în funcție de dreptul în cauză. Dar Curtea europeană va decide dacă în concret au existat motive *pertinente* și *suficiente*⁵⁵ prin raportare la dispozițiile Convenției europene.

În al doilea rând, jurisprudența Curții europene cere ca ingerința trebuie să fie proporțională cu scopul legitim urmărit. Aprecierea *in concreto* a proporționalității pe care o face Curtea europeană ține cont de existența nevoii sociale imperioase. Astfel, într-o cauză recentă împotriva României,

⁵¹ CEDO, *Rotaru c. României*, hotărârea din 4 februarie 2000, paragraf 61 și urm., *Lupșa c. României*, hotărârea din 8 iunie 2006, paragraf 37

⁵² CEDO, *Groppera Radio AG și alții c. Elveției*, hotărârea din 28 martie 1990, paragraf 68.

⁵³ CEDO, *Sabou și Părcălab c. României*, hotărârea din 28 septembrie 2004, paragraf 49. Codul penal a fost modificat în 2006 în urma acestei hotărâri a Curții europene, interzicerea drepturilor părintești rămânând la aprecierea instanței în funcție de circumstanțele cauzei.

⁵⁴ CEDO, *Cumpănă și Mazăre c. României*, hotărârea din 17 decembrie 2004 [Marea Cameră], paragraf 92 și urm., *Partidul comunistilor nepecești și Ungureanu c. României*, precit., paragraf 48.

⁵⁵ CEDO, *Dalban c. României*, hotărârea din 28 septembrie 1998, paragraf 47.

Curtea europeană a apreciat că pedeapsa închisorii aplicată unor jurnaliști pentru săvârșirea unei infracțiuni prin presă este disproporționată prin natura și gravitatea sa față de scopul urmărit prin condamnarea reclamanților pentru calomnie⁵⁶.

2.4. Putem vorbi de un drept de a nu fi supus discriminării ca drept fundamental al omului?

Principiul egalității și nediscriminării constituie un element fundamental al dreptului internațional în materia drepturilor omului. Articolul 1 al Declarației universale a drepturilor omului proclamă: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi”. Articolul 7 al Declarației universale și articolul 26 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice consacră principiul interzicerii discriminării. Constituția României a preluat acest element al dreptului internațional și prevede la articolul 16: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.”

Articolul 14 al Convenției europene a Drepturilor Omului dispune: „Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

Protecția pe care o oferă Convenția europeană este, așadar, una limitată; redactarea articolului 14 indică faptul că dreptul de a nu fi supus discriminării nu are caracter autonom, ci trebuie analizat prin raportare la exercitarea unui drept garantat de Convenție. Aceasta este și interpretarea constantă a Curții europene⁵⁷ care fiind ținută de textul clar al articolului 14 nu a putut propune o interpretare extensivă.

Protocolul adițional nr. 12 al Convenției europene introduce, însă, o clauză generală prin care se interzice discriminarea în legătură cu *orice* drept garantat de legea internă. Protocolul acesta este în vigoare de la 1 aprilie 2005 și a fost ratificat de România la 1 noiembrie 2006. Protocolul nr. 12 trebuie plasat în contextul preocupărilor în cadrul Consiliului Europei de a garanta egalitatea între sexe și de a lupta împotriva rasismului sau intoleranței și are ca obiectiv principal extinderea sferei protecției oferite de textul articolului 14 al Convenției europene⁵⁸.

⁵⁶ CEDO, *Cumpănă și Mazăre c. României* precitată, paragrafele 118-121

⁵⁷ A se vedea hotărârea CEDO *Moldovan* precitată.

⁵⁸ Raport explicativ asupra Protocolului nr 12 al Convenției europene a Drepturilor Omului (disponibil pe Internet la adresa <http://conventions.coe.int/Treaty/FR/Reports/Html/177.htm>)

Articolul 1 al Protocolului nr. 12 precizează că „exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie asigurată, fără vreo discriminare, fondată în special pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de orice fel, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

La data redactării prezentului manual, Curtea europeană nu avusese încă ocazia de a se pronunța cu privire la o eventuală încălcare a articolului 1 al Protocolului nr. 12. Textul articolului 1 al Protocolului 1 permite, însă identificare unor criterii de interpretare. În primul rând, lista motivelor pe care se fondează discriminarea nu este limitativă. Textul precizează în mod clar „orice altă situație” care poate fi stabilită de judecătorul național sau de cel european.

În al doilea rând, acest articol nu prevede o clauză de restrângere, dar în mod tradițional Curtea europeană a acceptat că nu orice diferență de tratament constituie o discriminare⁵⁹. Conform jurisprudenței sale constante, o diferență de tratament constituie discriminare dacă îi lipsește o justificare obiectivă și rezonabilă, mai precis dacă nu urmărește un scop legitim și dacă nu există un raport de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit⁶⁰. În plus, Curtea a mai dispus că un tratament identic aplicat unor persoane aflate în situații diferite constituie discriminare⁶¹.

În al treilea rând, redactarea articolului reflectă o apreciere echilibrată a eventualelor obligații pozitive pe care statele semnatare le au în acest context⁶². Articolul 1 conferă o protecție împotriva discriminării din partea autorităților statului. Or, această protecție nu ar putea fi înțeleasă în lumina jurisprudenței constante a Curții europene ca o simplă obligație negativă de a nu interveni, ci ea ar trebui să cuprindă și obligația de a lua măsuri generale pentru a preveni faptele de discriminare.

Rămâne totuși ca jurisprudența viitoare a Curții europene să precizeze întinderea protecției pe care o oferă acest protocol.

⁵⁹ CEDO, *Cauza relativă la anumite aspecte ale regimului lingvistic din Belgia*, precit. paragraf 10.

⁶⁰ A se vedea mai sus, capitolul 2.3.

⁶¹ CEDO, *Thlimmenos c. Greciei*, hotărârea din 6 aprilie 2000, paragraf 47.

⁶² Raportul explicativ precitat.

Întrebări

1. Sunteți de acord cu distincția între drepturi absolute și drepturi relative? Ce părere aveți despre posibilitatea organelor statului de a aduce restrângeri sau limitări ale unor drepturi ale omului?
2. Care sunt drepturile fundamentale pe care beneficiarii dumneavoastră le invocă cel mai des?
3. Sunteți de părere că aplicarea concretă a acestor drepturi este suficientă sau, dimpotrivă, deficitară?

3. Sistemul național de protecție a drepturilor omului

3.1. Instanțele judecătorești

Persoana care apreciază că drepturile și libertățile sale fundamentale au fost încălcate prin acte sau omisiuni ale autorităților statului are deschisă calea acțiunii în fața instanței judecătorești. Persoana poate sesiza direct instanțele civile sau de contencios administrativ prin formularea unei acțiuni sau, dacă încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale îmbracă forma unei infracțiuni, poate depune o plângere penală la organul de cercetare penală sau la parchet.

În primul rând, trebuie să precizăm că obiectul acțiunii sau plângerii poate fi încălcarea drepturilor sau libertăților fundamentale așa cum sunt garantate de Constituție, legile interne sau tratatele internaționale la care România este parte. Așa cum am precizat anterior, conform articolului 11 din Constituție, tratatele internaționale ratificate de Parlament fac parte din dreptul intern, iar potrivit articolului 20 al legii fundamentale, în caz de neconcordanță între pactele și tratatele referitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile interne au prioritate reglementările internaționale, afară de cazul în care prevederile Constituției sau ale legilor interne sunt mai favorabile.

Acțiuni civile în despăgubiri

Orice persoană care consideră că a suferit un prejudiciu prin încălcarea drepturilor sau libertăților sale fundamentale poate solicita, în instanță, acordarea unor despăgubiri civile prin introducerea unei acțiuni civile împotriva persoanei responsabile de această încălcare. O asemenea acțiune civilă se introduce în baza articolelor 998 și 999 din Codul civil care reglementează răspunderea civilă delictuală.

Competența teritorială de judecată aparține instanței de la domiciliul pârâtului (respectiv de la sediul instituției publice pârâte), iar în funcție de cuantumul despăgubirilor solicitate, competența materială revine judecătoriei sau tribunalului⁶³.

Cererea se formulează în scris și este supusă taxei de timbru. Pentru a avea câștig de cauză, în formularea unei acțiuni civile în despăgubiri trebuie dovedită îndeplinirea a patru condiții:

⁶³ Conform Codului de procedură civilă, competența generală de jurisdicție aparține judecătoriei, însă dacă obiectul litigiului depășește 500 000 RON competența revine tribunalului.

- i).* existența unei fapte ilicite,
- ii).* săvârșite cu vinovăție,
- iii).* care a produs un prejudiciu,
- iv).* care este în raport de cauzalitate cu fapta ilicită.

Instanța poate admite cererea, în tot sau în parte, și acorda despăgubiri. Sentința primei instanțe este supusă apelului și recursului. Apelul este suspensiv de executare, ceea ce înseamnă că decizia definitivă pronunțată în apel este susceptibilă de punere în executare prin procedura executării silite, chiar dacă ea a fost atacată cu recurs. Suspendarea executării unei decizii definitive nu poate fi acordată decât de instanță și pentru motive întemeiate.

Ațiuni în contencios administrativ

Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ recunoaște dreptul oricărei persoane care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, de a se adresa instanței de contencios administrativ competente. Persoana vătămată poate solicita anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei care i-a fost cauzată.

Înainte de a se adresa instanței, persoana care se consideră vătămată printr-un act administrativ *unilateral* trebuie să parcurgă procedura administrativă prealabilă care să dea autorității publice emitente posibilitatea de a repara vătămarea produsă, prin revocarea actului administrativ respectiv, în tot sau în parte. Procedura prealabilă trebuie inițiată în termen de 30 de zile de la comunicarea actului administrativ⁶⁴ și se poate adresa în egală măsură organului ierarhic superior, dacă acesta există. Autoritatea administrativă emitentă sau, respectiv, organul ierarhic superior trebuie să răspundă în termen de 30 de zile.

Dacă este nemulțumită de răspunsul primit de la autoritatea publică emitentă sau de la organul ierarhic superior sau dacă nu a primit răspuns în termenul legal, persoana interesată se poate adresa instanței de contencios administrativ. Se poate adresa direct instanței, fără a parcurge procedura administrativă prealabilă, persoana care se consideră vătămată prin nesoluționarea în termen a cererii sale adresate autorității administrative sau prin refuzul nejustificat de soluționare a cererii.

⁶⁴ Articolul 7 alin. 7 al legii nr. 554/2004 prevede că pentru motive temeinice, plângerea prealabilă poate fi introdusă și după expirarea termenului de 30 de zile, dar nu mai târziu de 6 luni de la data emiterii actului. Legea nu definește motivele temeinice, ele fiind lăsate la aprecierea instanței.

Cererile prin care se solicită anularea unui act administrativ individual sau recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei se pot introduce în termen de 6 luni de la data fie *i*) a primirii răspunsului la plângerea prealabilă sau, după caz, data comunicării refuzului, considerat nejustificat, de soluționare a cererii, fie *ii*) a expirării termenului legal de soluționare a cererii (art. 11 alin. 1). Legea mai prevede că cererea poate fi introdusă și peste acest termen, pentru motive temeinice, dar numai în cazul actelor administrative unilaterale și nu mai târziu de un an de la data emiterii actului (art. 11 alin. 2).

Ațiunile în contencios administrativ nu sunt scutite de taxa de timbru și se supun Legii nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, mai precis prevederilor referitoare la cauzele neevaluabile în bani. La momentul publicării prezentului manual, pentru cererile pentru anularea actului administrativ sau, după caz, recunoașterea dreptului pretins, precum și pentru eliberarea unui certificat, unei adeverințe sau oricărui alt înscris taxa este în valoare de 4 lei, iar pentru cererile cu caracter patrimonial, prin care se solicită și repararea pagubelor suferite - 10% din valoarea pretinsă, dar nu mai mult de 39 lei.

Ațiunea se redactează în scris și trebuie însoțită de o copie a actului administrativ atacat sau de răspunsul autorității administrative prin care se comunică refuzul rezolvării cererii (art. 12). Dacă reclamantul nu a primit nici un răspuns la cererea sa, trebuie atașată acțiunii o copie a cererii reclamantului, certificată prin numărul și data înregistrării la autoritatea publică (art. 12 teza finală).

Competența teritorială a instanței este opțională: persoana care se consideră vătămată se poate adresa instanței de contencios administrativ de la domiciliul său sau celei de la domiciliul pârâtului. Din punct de vedere ale competenței materiale, articolul 10 al Legii nr. 554/2004 dispune că revine tribunalelor administrativ-fiscale competența generală de jurisdicție în primă instanță (secțiile de contencios administrativ și fiscal ale tribunalelor). Dacă litigiul privește acte administrative ale autorităților publice centrale sau care au ca obiect taxe și impozite, contribuții sau datorii vamale cu o valoare mai mare de 500 000 RON, acesta este de competența secției de contencios administrativ și fiscal a curții de apel.

Legea nr. 554/2004 mai prevede la articolul 16 că cererea în justiție se poate formula și personal împotriva persoanei fizice care a elaborat, a emis sau a încheiat actul ori, după caz, se face vinovată de refuzul de a rezolva cererea, dacă se solicită plata unor despăgubiri pentru prejudiciul cauzat sau pentru întârziere. Dacă acțiunea este admisă, funcționarul public respectiv poate fi obligat la plata despăgubirilor în solidar cu autoritatea publică.

Persoana vătămată poate, de asemenea, cere instanței competente să dispună suspendarea executării actului administrativ până la pronunțarea soluției pe fond. Legea prevede că suspendarea poate fi cerută numai o dată ce procedura prealabilă a fost inițiată și numai în cazuri bine justificate și pentru prevenirea unei pagube iminente (art. 14).

În soluționarea pe fond a cererii, instanța poate să anuleze, în tot sau în parte actul administrativ litigios, să oblige autoritatea publică să emită un act administrativ sau să elibereze un înscris (art. 18 alin.1). De asemenea, instanța poate acorda despăgubiri pentru daunele materiale sau morale cauzate (art. 18 alin. 3).

În contencios administrativ, hotărârile date în primă instanță sunt supuse doar recursului la instanța imediat superioară instanței de fond (secțiunile de contencios administrativ ale curților de apel, respectiv ale Înaltei Curți de Casație și Justiție). Termenul de recurs este cel prevăzut de Codul de procedură civilă, mai precis de 15 zile de la comunicarea sentinței pronunțate în primă instanță.

Acțiuni penale

Atingerea adusă unor drepturi fundamentale poate fi incriminată ca infracțiune și sancționată ca atare. Codul penal prevede ca infracțiuni faptele săvârșite, cu intenție sau din culpă, prin care s-a adus atingere vieții (omorul în toate variantele sale, uciderea din culpă, determinarea sau înlesnirea sinuciderii), integrității corporale sau sănătății unei persoane (lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală, lovirea sau vătămările cauzatoare de moarte). Codul penal incriminează și faptele de arestare nelegală și cercetare abuzivă, supunere la rele tratamente, tortură, represiune nedreaptă.

Mai sunt incriminate și faptele prin care se aduce atingere libertății sau vieții sexuale a unei persoane (lipsirea de libertate, sclavia, supunerea la muncă forțată, violarea de domiciliu, violarea secretului corespondenței, violul, hărțuirea sexuală), patrimoniului unei persoane (furtul în toate variantele sale, tâlhăria) sau unor activități de interes public (abuzul în serviciu, purtarea abuzivă). Această enumerare este doar exemplificativă și se completează cu prevederile altor legi penale speciale care incriminează și alte fapte prin care se aduce atingere unor drepturi fundamentale.

Victima unei infracțiuni poate sesiza organul de urmărire penală printr-o plângere⁶⁵ (art. 221 Cod procedură penală). Plângerea poate fi făcută în scris sau oral și trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea și domiciliul petiționarului, descrierea faptei ce formează obiectul plângerii, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut și a mijloacelor de probă.

Codul de procedură penală prevede că în cazul unor anumite infracțiuni acțiunea penală și deci tragerea la răspundere a făptuitorului este condiționată de formularea unei plângeri penale *prealabile*. În lipsa plângerii prealabile, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare. Cu titlu de exemplu, plângerea prealabilă este necesară în cazul infracțiunilor de lovire și alte violențe, vătămare corporală în varianta simplă și din culpă, violare de domiciliu, violarea secretului corespondenței, viol.

Plângerea penală, respectiv plângerea penală prealabilă se depun la poliție sau la parchet, în penal, victima unei infracțiuni neputându-se adresa direct instanței de judecată. Competența materială este, ca regulă alternativă, însă, codul prevede că în cazul infracțiunilor grave, urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de procuror.

Codul de procedură penală consacră de asemenea o competență teritorială alternativă, ea putând fi determinată în funcție de patru criterii: locul unde a fost săvârșită infracțiunea, locul unde a fost prins făptuitorul, locul unde locuiește făptuitorul, locul unde locuiește persoana vătămată. Dintre aceste patru criterii, persoana vătămată are libertate de alegere în ce privește organul căruia îi depune plângerea, competența finală fiind decisă de procurorul care supraveghează sau efectuează urmărirea penală.

Sesizarea instanței de judecată se poate face numai de către procuror, prin rechizitoriu. Procurorul poate dispune neînceperea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale, fără a sesiza instanța. Actele procurorului prin care se dispun aceste măsuri pot fi, însă, atacate la procurorul șef al parchetului de persoana vătămată în termen de 20 de zile de la data comunicării de către procuror a respectivei soluții. Procurorul șef are la dispoziție alte 20 de zile pentru a soluționa plângerea împotriva soluției. Dacă persoanei vătămate nu i se dă câștig de cauză, acesta se poate adresa, în termen de 20 de zile de la comunicarea noii soluții sau de la expirarea termenului în care trebuie să primească răspunsul, instanței de judecată.

⁶⁵ Organul de urmărire penală poate fi sesizat și prin denunț de către orice persoană fizică sau juridică ce are cunoștință despre săvârșirea unei infracțiuni și se poate sesiza și din oficiu când află pe orice altă cale că a fost săvârșită o infracțiune (art. 221, 223 Cod procedură penală).

O dată acțiunea penală pusă în mișcare, persoana vătămată căreia i s-a produs un prejudiciu, material sau moral, ca urmare a infracțiunii se poate constitui parte civilă în procesul penal și poate solicita acordarea unor despăgubiri. Poate acorda despăgubiri doar instanța de judecată. Acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal este scutită de taxa de timbru.

3.2. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Conform articolului 16 al Ordonanței de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) este o autoritate de stat autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și al cărei rol este de a garanta respectarea și aplicarea principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația în vigoare și tratatele internaționale la care România este parte.

Orice persoană care apreciază că a fost victima unei discriminări, în toate formele sale (discriminare directă, discriminare indirectă, hărțuire, victimizare) poate sesiza CNCD în termen de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea lua cunoștință de săvârșirea ei (art. 20 din Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 susmenționată).

Contact

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Piața Valter Mărăcineanu nr. 1-3

Sector 1 București 010155

Tel: 021-312 65 79, fax: 021-312 65 78

Pagină de Internet: www.cncd.org.ro (se pot face și sesizări on-line)

E-mail: cncd@cncd.org.ro

Sesizarea trebuie însoțită de probe, cum ar fi declarațiile victimei și ale eventualilor martori, dovezi materiale, înregistrări audio-video etc. În fața CNCD se poate invoca orice mijloc de probă. Proba faptelor de discriminare este, însă, dificilă dat fiind faptul că atitudinea discriminatorie este de cele mai multe ori interiorizată și nu se exteriorizează de manieră explicită, prin afirmații neîndoielnice sau, cu atât mai puțin, prin dovezi scrise.

În sistemul Uniunii Europene, Directiva Racială (2000/43/EC) și Directiva privind relațiile de muncă (2000/78/EC) inversează sarcina probei în cazul faptelor de discriminare. Aceste două acte normative prevăd că atunci când o persoană

„demonstrează fapte din care se poate prezuma că a avut loc o discriminare directă sau indirectă, atunci revine în sarcina celui împotriva căruia este îndreptată acțiunea să demonstreze că nu a avut loc o încălcare a egalității de tratament”.

Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 se conformează prevederilor europene și dispune că „Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare”.

De exemplu, dacă pentru angajarea în postul de femeie de serviciu una din cerințele angajării este prezentarea unei diplome de bacalaureat, se poate vorbi de un caz de discriminare indirectă, în măsura în care scopul mascat al unei asemenea cerințe este evitarea angajării unei persoane de etnie romă. Într-o astfel de situație, persoana care sesizează CNCD se poate limita la a prezenta situația de fapt. Aparține potențialului angajator să aducă probe care să demonstreze că această situație nu reprezintă o discriminare, mai precis să demonstreze în ce măsură condiția bacalaureatului este necesară pentru îndeplinirea atribuțiilor aceluia post.

Articolul 20 alin. 5 al Ordonanței de Guvern nr. 137/2000 mai prevede că CNCD poate să efectueze propriile sale investigații în vederea strângerii probelor, fără a înlătura, însă, obligația presupusei victime de a-și proba afirmațiile. CNCD are de asemenea obligația de a-i asigura acesteia asistența de specialitate în ce privește redactarea sesizării, legislația în vigoare, instituțiile publice competente.

Sesizarea poate fi soluționată fie prin inițierea unei proceduri de mediere de către CNCD, fie, de cele mai multe ori, prin adoptarea unei hotărâri a Colegiului director al CNCD. Hotărârea Colegiului director se adoptă motivat în 90 de zile de la data sesizării și, în cazul în care se stabilește existența unei fapte de discriminare, persoana responsabilă poate fi sancționată contravențional (cu amendă sau avertisment).

Hotărârea Colegiului director al CNCD este susceptibilă de control judecătoresc pe calea contenciosului administrativ. CNCD nu poate, însă, acorda despăgubiri victimei discriminării, aceasta având deschisă calea unei acțiuni în instanță pentru a obține despăgubiri. O astfel de acțiune civilă se poate iniția și independent de sesizarea CNCD, sesizarea CNCD neconstituind un demers obligatoriu anterior procesului civil.

Model de cerere adresată Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării
(disponibil la adresa de Internet <http://www.antidiscriminare.ro/pdf/minighid.pdf>)

Către,
CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATERICA DISCRIMINĂRII

DOMNULE PREȘEDINTE,

Prin prezenta, subsemnatul(a),
domiciliat(ă)
în.....,
formulez:

PLÂNGERE

Împotriva făptuitorului(oarei)/reprezentantului/institutiei/firmei

.....
domiciliat(ă)/cu sediul în

MOTIVELE PLÂNGERII

În fapt,

La data de, în jurul orelor....., mă aflu la

.....

În drept,

fapta constituie o încălcare a prevederilor O.G.137/2000 privind prevenirea și
sanționarea

tuturor formelor de discriminare cu toate modificările și completările ulterioare.

Ca mijloc de probă,

Dovada plângerii o fac cu declarațiile martorilor

1.....

2.....

3.....

Alte probe (înregistrări audio, înregistrări video, documente/adrese oficiale etc.)

.....

Data depunerii

Semnătura,

.....

DOMNULUI PREȘEDINTE AL CONSILIULUI NAȚIONAL PENTRU
COMBATERICA
DISCRIMINĂRII

3.3. Avocatul Poporului

Conform Constituției și Legii nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului, acesta este garantul respectării de către autoritățile publice a drepturilor și libertăților cetățenești prevăzute de Constituție. Articolul 13 al legii nr. 35/1997 enumeră atribuțiile Avocatului Poporului; acesta primește și decide asupra cererilor făcute de persoanele lezate prin încălcarea drepturilor sau libertăților cetățenești de către autoritățile administrației publice. De asemenea, el poate cere autorităților sau funcționarilor administrației publice încetarea încălcării drepturilor și libertăților cetățenești, repunerea în drepturi a petiționarului și repararea pagubelor.

Contact

Avocatul Poporului

Str. Eugeniu Carada nr. 3

Sector 3 București

Tel: 021-312 71 34 (dispecerat), 021-312 94 62 (centrala)

Pagină de Internet: www.avp.ro

Adresă de e-mail: avp@avp.ro

Poate adresa cereri Avocatului Poporului orice persoană fizică, fără deosebire de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase (art. 14 alin. 2). Conducerea penitenciarelor, a centrelor de reeducare pentru minori, a spitalelor penitenciare, precum și Ministerul Public și organele de poliție sunt obligate să permită, fără nici o restricție, persoanelor care execută pedeapsa închisorii sau, după caz, se află arestate ori reținute, precum și minorilor aflați în centrele de reeducare să se adreseze, în orice mod, Avocatului Poporului cu privire la lezarea drepturilor și libertăților lor, cu excepția restrângerilor legale (art. 17 alin. 1).

Cererile adresate Avocatului Poporului sunt scutite de taxa de timbru (art. 16). Cererea se formulează în scris⁶⁶ și trebuie să cuprindă numele și domiciliul persoanei lezate în drepturile și libertățile cetățenești, drepturile și libertățile încălcate, precum și autoritatea administrativă ori funcționarul public în cauză (art. 15 alin. 1).

Cererea trebuie adresată Avocatului Poporului nu mai târziu de un an de la data la care aceste încălcări s-au produs ori de la data la care persoana în cauză a luat cunoștință de ele (art. 15 alin. 2). Avocatul Poporului se poate sesiza și din oficiu.

⁶⁶ Conform Regulamentului de organizare și funcționare a instituției Avocatului Poporului, cererea poate fi transmisă prin poștă, inclusiv cea electronică, fax sau poate fi depusă personal sau prin mandatar.

Petiționarul trebuie să anexeze cererii probele pertinente și, de asemenea, să dovedească întârzierea sau refuzul administrației publice de a soluționa legal cererea (art. 15 alin. 1 teza finală). Avocatul Poporului are dreptul să desfășoare anchete proprii și poate să ceară autorităților administrației publice orice informații sau documente necesare anchetei, să audieze și să ia declarații de la conducătorii autorităților administrației publice și de la orice funcționar care poate da informațiile necesare soluționării cererii (art. 22 alin. 1).

În rezolvarea cererilor cu care este sesizat, Avocatul Poporului poate adopta mai multe soluții. Conform articolului 15 alin. 3 al Legii nr. 35/1997, Avocatul Poporului poate respinge motivat cererile vădit nefondate. De asemenea, dacă el constată că soluționarea cererii cu care a fost sesizat este de competența autorității judecătorești, se poate adresa, după caz, ministrului justiției, Ministerului Public sau președintelui instanței de judecată, care sunt obligați să comunice măsurile luate (art. 18).

În cazul în care Avocatul Poporului constată că plângerea persoanei lezate este întemeiată, el va cere în scris autorității administrației publice care a încălcat drepturile acesteia să reformeze sau să revoce actul administrativ și să repare pagubele produse, precum și să repună persoana lezată în situația anterioară (art. 23 alin. 1). Autoritățile publice în cauză trebuie să ia de îndată măsurile necesare pentru înlăturarea ilegalităților constatate, repararea pagubelor și înlăturarea cauzelor care au generat sau au favorizat încălcarea drepturilor persoanei lezate și trebuie să informeze despre aceasta pe Avocatul Poporului (art. 23 alin. 2).

Însă, dacă autoritatea administrației publice sau funcționarul public nu înlătură, în termen de 30 de zile de la data sesizării, ilegalitățile comise, Avocatul Poporului se adresează autorităților administrației publice ierarhic superioare, care sunt datoare să îi comunice, în termen de cel mult 45 de zile, măsurile luate (art. 24 alin. 1). Această autoritate este prefectul dacă autoritatea publică sau funcționarul public aparține administrației publice locale, iar de la data depunerii cererii la prefectul județului curge un nou termen de 45 de zile (art. 24 alin. 2).

În toate aceste situații, articolul 25 al Legii nr. 35/1997 prevede că Avocatul Poporului va aduce la cunoștință persoanei care i-a adresat cererea modul de soluționare care poate fi făcut public de către Avocatul Poporului prin mijloace de informare în masă, cu consimțământul persoanei interesate. Avocatul Poporului nu poate, însă, să aplice sancțiuni persoanelor responsabile și nici să acorde despăgubiri, pentru acestea din urmă persoana interesată având deschisă calea unei acțiuni civile în instanță.

Deși conform legii, atribuțiile Avocatului Poporului sunt largi, eficiența practică a acestei instituții este discutabilă. Cu titlu de exemplu, față de cele 11 961 de audiențe privind încălcarea unor drepturi de către instituții ale statului și cele 6 407 petiții acordate sau primite de către instituția Avocatului Poporului în cursul anului 2006, acesta a dispus efectuarea a doar 10 anchete⁶⁷.

Model de cerere adresată Avocatului Poporului (disponibil pe pagina de Internet a Avocatului Poporului <http://www.avp.ro/regulmt.html>)

1.Numele și prenumele (cu majuscule) domiciliat în (reședința ori altă adresă unde puteți fi găsit) str. nr. bl. sc. ap. telefon

2.Data la care ați luat cunoștință despre încălcarea drepturilor dumneavoastră

3.Prezentarea succintă a drepturilor și libertăților încălcate:

4.Autoritatea administrativă sau funcționarul public reclamat:

5.Descrierea succintă a faptelor invocate, prin care vi s-au încălcat drepturile:
(puteți continua pe o altă pagină, pe care să o anexați la cerere)

6.Autoritățile publice care au fost sesizate anterior:

7.Răspunsul primit și motivele pentru care vă considerați în continuare nedreptățit:

8.În dovedirea celor afirmate depun următoarele acte (în copie, nu în original):

9.Mențiunea obligatorie dacă cererea face obiectul unei cauze aflate pe rolul unei instante judecătorești sau dacă a format obiectul unei judecăți:

10.Doresc ca toate informațiile și rezultatele acestei cereri să rămână confidențiale:DA NU

11.Cererea este depusă

Personal

Prin mandatar

DataSemnătura

⁶⁷ Raportul de activitate al Avocatului Poporului pe anul 2006 este disponibil pe pagina de Internet www.avp.ro.

Întrebări

1. Beneficiarii dumneavoastră au recurs la vreuna din procedurile descrise mai sus? În caz afirmativ, cum au perceput aceste proceduri?
2. Cum vi s-ar părea utilizarea unor metode alternative de soluționare a conflictelor și evitarea recurgerii la instanțele judecătorești (de exemplu, medierea)?
3. Care sunt, în opinia dumneavoastră avantajele și dezavantajele recurgerii la procedurile legale descrise mai sus?

4. Sistemul de protecție a drepturilor omului garantat de Convenția europeană a Drepturilor Omului

4.1. Mecanismul instituit de Convenția europeană a Drepturilor Omului

Convenția europeană a Drepturilor Omului este un tratat internațional adoptat în cadrul Consiliului Europei. Obiectivul autorilor a fost de a face primii pași pentru aplicarea colectivă a unor drepturi enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Convenția consacră nucleul dur al drepturilor omului, acele drepturi de primă generație amintite în primul capitol al lucrării de față. Convenția europeană este în vigoare din septembrie 1953 și a fost ulterior completată de 14 Protocoale adiționale.

Protocoalele nr. 1, 4, 6, 7, 12 și 13 la Convenție au adăugat alte drepturi și libertăți celor garantate prin Convenție, iar Protocolul nr. 2 a conferit Curții puterea de a da avize consultative. Protocolul nr. 9 a dat posibilitatea reclamanților persoane fizice să înainteze cererile lor direct Curții, sub rezerva ratificării protocolului de către statul pârât. Protocolul nr. 11 a restructurat mecanismul de control. Celelalte protocoale se refereau la organizarea instituțiilor Convenției și la procedura în fața acestora. Protocolul nr. 14 nu este încă în vigoare⁶⁸, dar scopul acestui document este de a reforma și facilita procedura în fața Curții.

România a ratificat Convenția europeană la data de 20 iunie 1994. De asemenea, România a ratificat și toate cele 14 Protocoale adiționale.

Mecanismul pe care îl instituie Convenția prezintă particularitatea de a consacra un recurs individual în fața Curții europene. Conform articolului 34 al Convenției europene, Curtea poate fi sesizată cu o cerere individuală „de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de către una din înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în Convenție sau în Protocoalele sale”.

Dintre toate sistemele internaționale de protecție a drepturilor omului, posibilitatea introducerii cererilor individuale direct în fața Curții europene este unică. Anterior intrării în vigoare a Protocolului nr. 11 la 1 noiembrie 1998, mecanismul Convenției era unul dual, Comisiei europene a Drepturilor Omului revenindu-i rolul de „filtru”

⁶⁸ Protocolul va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data la care toate statele membre ale Convenției își vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol. Până în prezent toate statele membre ale Consiliului Europei au ratificat Protocolul, cu excepția Rusiei.

al cererilor individuale. Curtea putea astfel fi sesizată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, după ce Comisia europeană se pronunța cu privire la admisibilitatea cererii. Prin Protocolul nr. 11 acest sistem a fost desființat, iar Curtea europeană a devenit singura instanță competentă a se pronunța asupra cererilor individuale.

Curtea este compusă dintr-un număr de judecători egal cu numărul statelor care au ratificat Convenția europeană. Judecătorii sunt aleși pentru un mandat de șase ani de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei pe baza unei liste propuse de statele membre. În activitatea Curții europene judecătorii intervin în nume propriu și nu reprezintă nici un stat. Ei nu se pot angaja în nici o activitate incompatibilă cu independența sau imparțialitatea lor sau cu cerințele unei funcții permanente. În prezent, judecătorii Curții europene sunt în număr de 46⁶⁹. Din punct de vedere administrativ, judecătorii sunt actualmente organizați în cinci secții.

Data aderării unui stat la Convenția europeană este importantă, deoarece acel stat poate fi tras la răspundere de către Curtea europeană pentru încălcarea drepturilor prevăzute de Convenție numai dacă respectiva încălcare a avut loc după această dată. De exemplu, încălcarea dreptului la folosirea proprietății prin acte de naționalizare de către România înainte de 12 iunie 1994 nu poate fi sancționată de Curtea europeană a Drepturilor Omului⁷⁰.

4.2. Sesizarea Curții europene a Drepturilor Omului cu o cerere individuală

Orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau grup de particulari care pretind a fi victima unei încălcări a Convenției europene pot depune direct la Curtea de la Strasbourg o cerere prin care invocă o încălcare de către un stat contractant a unuia dintre drepturile garantate prin Convenție. Procedura în fața Curții europene este contradictorie, publică și, în principiu scrisă. Audierile, care, de regulă, nu se țin decât într-un număr redus de cazuri, sunt publice, cu excepția situațiilor când camera sau Marea Cameră iau o altă decizie. Memoriile și alte documente înaintate Grefei Curții de către părți sunt, în principiu, accesibile publicului.

Reclamanții individuali pot înainta ei înșiși cererile prin poștă, fax sau curier electronic. Dacă cererea se depune prin fax sau curier electronic, retrimiteră prin poștă este totuși obligatorie. În prima fază a procedurii, reclamanții se pot adresa singuri Curții europene. Reprezentarea devine obligatorie pentru audieri sau din

⁶⁹ Posturile de judecător pentru Irlanda și Muntenegru erau vacante la data redactării prezentului manual.

⁷⁰ A se vedea și condițiile de admisibilitate ale unei plângeri adresate Curții Europene a Drepturilor Omului, Secțiunea 4.3. de mai jos.

momentul în care cererea a fost declarată admisibilă. Consiliul Europei a elaborat un sistem de acordare a asistenței juridice pentru reclamanții care au resurse financiare insuficiente. Reclamantul nu datorează nicio taxă pentru cererea sa, procedura fiind gratuită.

Limbile oficiale ale Curții sunt franceza și engleza, dar cererile pot fi scrise în oricare din limbile oficiale ale statelor contractante, deci inclusiv în limba română. O dată ce cererea a fost declarată admisibilă, este obligatorie utilizarea uneia dintre limbile oficiale ale Curții, cu excepția cazurilor când președintele camerei sau Marii Camere autorizează utilizarea în continuare a limbii în care s-a făcut cererea.

Curtea europeană ia decizii în comitete de trei judecători, în camere de șapte judecători sau în Marea Cameră care este compusă din șaptesprezece judecători. Pentru fiecare cerere individuală este desemnat un judecător raportor care, după o examinare prealabilă a cauzei, propune ca aceasta să fie examinată de un comitet alcătuit din trei membri sau de o cameră de șapte judecători. Adresa la care se pot adresa cererile individuale este:

Cour européenne des Droits de l'Homme
Conseil de l' Europe
67075 Strasbourg-Cedex
France

Tel : +33 (0)3 88 41 20 18
Fax : +33 (0)3 88 41 27 30
Pagină Internet: www.echr.coe.int
E-mail: mailbox@echr.coe.int

Model de cerere adresată Curții europene a Drepturilor Omului (disponibil pe pagina de Internet a Curții europene <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/9ABDE82D-17F1-48CB-A734-DE1F228BBFC9/0/FormulaireROU.pdf>)

Numéro de dossier
File-number
Număr de dosar

CURTEA EUROPEANA A DREPTURILOR OMULUI

Consiliul Europei
Strasbourg, Franța

CERERE

prezentată în conformitate cu articolul 34 al Convenției Europene a Drepturilor
Omului,
precum și cu articolele 45 și 47 ale Regulamentului Curții

IMPORTANT: Prezenta cerere este un document juridic și poate afecta drepturile
și obligațiile dumneavoastră.

I. PĂRȚILE

A. RECLAMANTUL

1. Nume:
2. Prenume:
Sex:
3. Cetățenie:
4. Ocupația :
5. Data și locul nașterii:
6. Domiciliul:
7. Telefon:
8. Adresa actuală:
9. Numele și prenumele reprezentatului:
10. Ocupația reprezentantului:
11. Adresa reprezentantului:
12. Telefon/fax:

B. ÎNALTA PARTE CONTRACTANTĂ

13.

II. EXPUNEREA FAPTELOR

14.

III. EXPUNEREA PRETINSELOR VIOLĂRI ALE CONVENȚIEI ȘI/SAU PROTOCOALELOR, PRECUM ȘI A ARGUMENTELOR ÎN SPRIJINUL ACESTOR AFIRMAȚII

15.

IV. EXPUNERE ÎN LEGĂTURĂ CU PREVEDERILE ARTICOLULUI 35.1 DIN CONVENȚIE

16. Decizia internă definitivă:

17. Alte decizii (enumerare în ordine cronologică):

18. Dispuneți sau ați dispus de un recurs pe care nu l-ați exercitat?

V. EXPUNEREA OBIECTULUI CERERII ȘI A PRETENȚIILOR PROVIZORII ÎN VEDEREA UNEI SATISFACȚII ECHITABILE

19

V. ALTE INSTANȚE INTERNAȚIONALE CARE EXAMINEAZĂ SAU AU EXAMINAT CAZUL

20.

VI. LISTA DOCUMENTELOR ANEXATE

21.

VIII. DECLARAȚIA ȘI SEMNĂTURA

22. Declar pe onoare că informațiile ce figurează în prezentul formular de cerere sunt exacte.

4.3. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale

Un comitet de trei judecători poate să declare, în unanimitate, o cerere inadmisibilă sau să o radieze de pe rolul Curții când o astfel de decizie poate fi luată fără vreo altă examinare. Condițiile de admisibilitate a unei cereri individuale sunt enunțate de articolul 35 al Convenției europene. În primul rând, textul articolului 35 precizează că cererea nu poate fi introdusă „decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive”.

În practică, în privința României, prin epuizarea căilor de recurs se înțelege obținerea unei hotărâri definitive (în materie penală) sau definitive și irevocabile (în materie civilă), cu alte cuvinte o hotărâre judecătorească pronunțată în recurs. Dacă în legislația României nu există o cale de recurs împotriva unei anumite încălcări a drepturilor prevăzute de Convenție, atunci plângerea poate fi formulată în termen de 6 luni de la data la care s-a produs încălcarea.

Termenul de 6 luni pentru sesizarea Curții europene curge de la data *pronunțării* deciziei definitive. Deoarece hotărârile pronunțate în recurs nu se comunică părților, reclamantul este cel care trebuie să depună diligențele necesare pentru obținerea unei copii a hotărârii. În lipsa acestor diligențe el nu poate invoca depășirea termenului de 6 luni pe motiv că nu i-a fost comunicată hotărârea.

O problemă specială o ridică încălcările continue ale Convenției. De exemplu, în cazul în care reclamantul se plânge de neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile sau de lungimea procedurilor judiciare, ambele încălcări ale articolului 6 din Convenție, termenul de 6 luni nu curge în defavoarea reclamantului, iar acesta poate introduce plângere în orice moment.

În al doilea rând, Curtea nu reține nici o cerere individuală „dacă ea este anonimă sau este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau este deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi”.

În al treilea rând, Curtea poate declara inadmisibilă orice cerere individuală atunci când o consideră „incompatibilă cu dispozițiile Convenției sau ale Protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă”. Conform jurisprudenței constante a Comisiei europene a Drepturilor Omului și a Curții europene, incompatibilitatea unei cereri individuale se analizează dintr-o triplă perspectivă: incompatibilitate *ratione temporis*, *ratione personae* și *ratione materiae*.

Sunt incompatibile *ratione temporis* cererile introduse cu privire la fapte sau evenimente anterioare ratificării Convenției europene sau a Protocoalelor sale de către statul parte. Incompatibilitatea *ratione personae* se analizează fie prin lipsa calității de victimă a reclamantului (care, de exemplu, introduce în nume propriu o cerere prin care susține că drepturile altei persoane au fost încălcate sau formulează o *actio popularis*), fie prin lipsa calității de stat parte la Convenția europeană a țării împotriva căreia s-a formulat cererea. În sfârșit, sunt incompatibile *ratione materiae* cererile prin care se invocă încălcarea unor drepturi și libertăți care nu sunt garantate de Convenția europeană.

O problemă specială o reprezintă calitatea unei organizații neguvernamentale de a fi reclamant. Conform articolului 34 al Convenției europene, o organizație neguvernamentală poate introduce o plângere în nume propriu dacă invocă invocarea unor drepturi ale organizației. Dacă drepturile încălcate sunt ale unei persoane fizice, o organizație neguvernamentală nu poate introduce plângerea în numele acelei persoane. În acest din urmă caz, organizația poate interveni numai în calitate de reprezentant al persoanei respective sau poate formula observații scrise în calitate de terț intervenient.

4.4. Procedura pe fond în cazul cererilor admisibile

Camerele de șapte judecători judecă cererile individuale care nu au fost declarate inadmisibile de către un comitet alcătuit din trei membri. Camerele se pronunță atât asupra admisibilității, cât și asupra fondului cauzelor, în general prin decizii separate sau, când este cazul, prin decizii unice privind mai multe cauze. Camerele pot să-și decline competența în favoarea Marii Camere, sub rezerva acceptării declinării de către părți, atunci când cauza ridică o problemă importantă relativă la interpretarea Convenției sau când soluționarea unei chestiuni ar putea fi în contradicție cu o hotărâre luată anterior de către Curtea europeană. Acesta din urmă deoarece, chiar dacă instanța de la Strasbourg funcționează în principiu, pe baza precedentului judiciar, ea poate decide la un moment dat să își modifice practica. De exemplu, chiar dacă în prezent Curtea apreciază că nu există un drept la căsătorie al cuplurilor homosexuale sau un drept de acces la informații deținute de autoritățile publice, este posibil ca în viitor să își schimbe optica și să interpreteze că și aceste situații sunt acoperite de prevederile Convenției.

Prima fază a procedurii este în general scrisă și poartă asupra admisibilității cererii. Uneori camera poate lua decizia de a ține o audiere publică, caz în care se vor face, de asemenea, referiri la fondul cauzei. După ce camera a decis să admită cererea, ea poate invita părțile să prezinte probe suplimentare și să depună observații scrise, inclusiv o eventuală cerere pentru satisfacție echitabilă din partea reclamantului. Dacă în faza de examinare a admisibilității cererii nu s-a ținut o audiere, ea poate să decidă organizarea unei audieri cu privire la fondul cauzei.

În timpul procedurii referitoare la fond, cauza poate fi finalizată și printr-o înțelegere amiabilă. Negocierile în vederea realizării acestei înțelegeri amiabile sunt confidențiale și se poartă prin intermediul Grefierului secției Curții căreia îi este atribuită cererea.

Camerele de șapte judecători hotărăsc cu majoritate de voturi. Orice judecător care a luat parte la examinarea dosarului are dreptul să anexeze la hotărâre fie opinia sa separată, concordantă sau disidentă, fie o simplă declarație de disociere.

Curtea europeană, reunită în camera de șapte judecători sau în Marea Cameră, adoptă o hotărâre prin care poate constata încălcarea unui articol sau mai multor articole din Convenție sau, dimpotrivă, lipsa unei asemenea încălcări. Dacă se constată o încălcare, Curtea europeană condamnă statul pârât să repara prejudiciul suferit de victima încălcării. Repararea prejudiciului poate consta într-o acțiune pe care Curtea o indică în hotărârea sa, cum ar fi, de exemplu, punerea de îndată în libertate a unei persoane ilegal private de libertate sau restituirea unui imobil.

De cele mai multe ori, o asemenea reparare efectivă a prejudiciului nu este posibilă, iar Curtea europeană acordă victimei încălcării o satisfacție echitabilă. Daunele pe care le acordă Curtea pot fi materiale sau morale, în funcție de natura prejudiciului produs. Spre deosebire de daunele materiale care trebuie dovedite cu mijloace de probă adecvate, daunele morale nu trebuie dovedite. În cazul în care încălcarea nu prezintă mare gravitate, Curtea europeană poate decide că recunoașterea încălcării valorează în sine o reparație a prejudiciului suferit.

Într-un termen de trei luni de la adoptarea hotărârii de către cameră, oricare dintre părți poate cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere, dacă prin aceasta se ridică o problemă gravă relativă la interpretarea sau la aplicarea Convenției, ori a protocoalelor sale, sau o problemă gravă cu caracter general. Astfel de cereri sunt examinate de un colegiu al Marii Camere format din cinci judecători din care fac parte Președintele Curții, președinții de secțiuni, cu excepția președintelui secției căreia îi aparține camera ce a luat hotărârea, precum și un alt judecător ales prin rotație dintre judecătorii care nu erau membri ai camerei inițiale.

O hotărâre a unei camere devine definitivă la expirarea termenului de trei luni sau mai devreme dacă părțile declară că nu au intenția de a cere retrimiteră cauzei la Marea Cameră, ori în cazul în care colegiul de cinci judecători a respins cererea de retrimiteră în fața Marii Camere.

În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră organizează, în principiu, o audiere publică, iar această audiere poartă asupra chestiunilor referitoare atât la admisibilitatea cererii cât și la fondul cauzei. Marea Cameră se pronunță printr-o hotărâre, luată cu majoritate de voturi, care este definitivă.

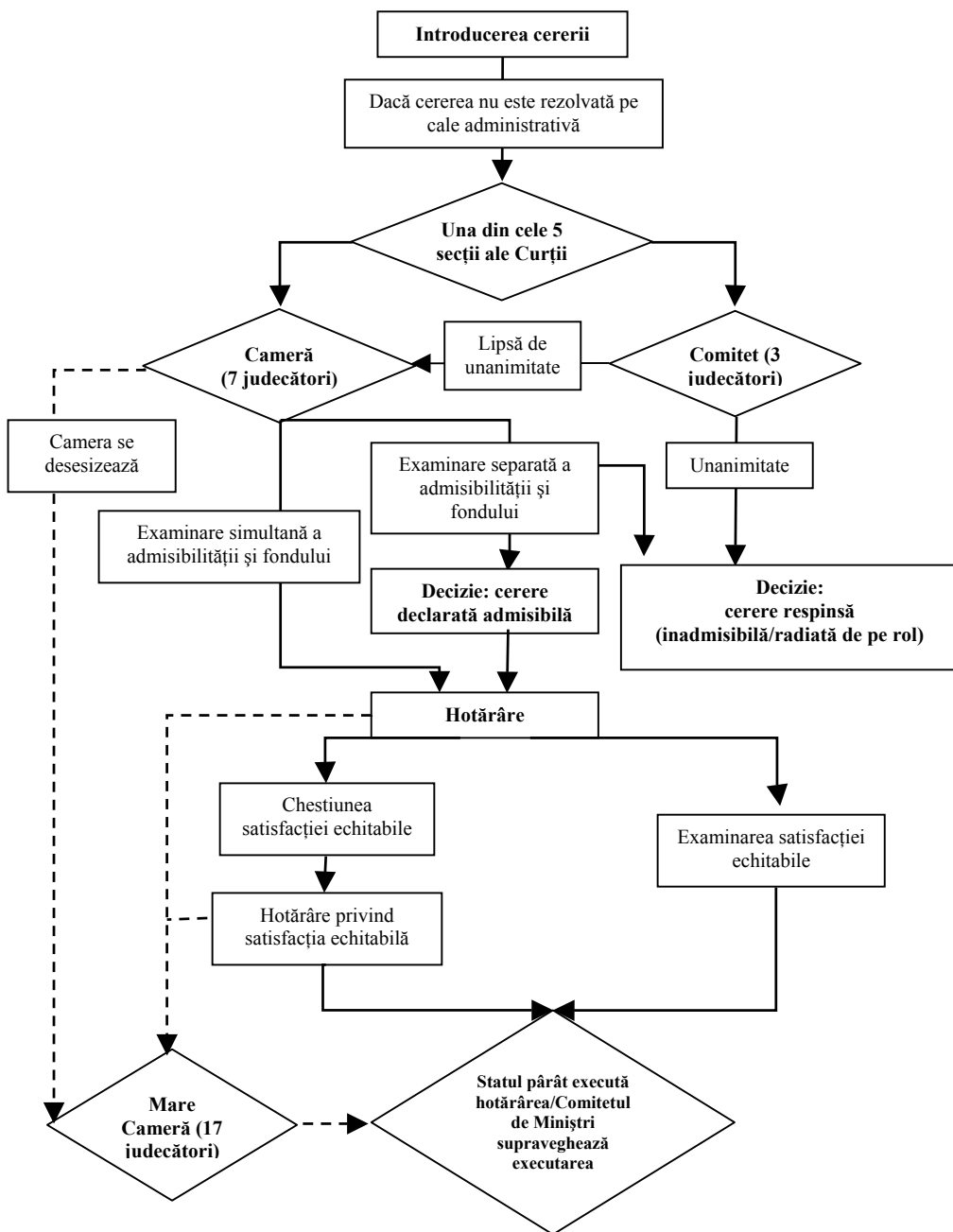
Toate hotărârile definitive ale Curții sunt obligatorii pentru statele pârâte în cauză. Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei este responsabil de supervizarea

executării hotărârilor. El trebuie să verifice dacă statele, în privința cărora Curtea a hotărât că au încălcat Convenția, au luat măsurile necesare pentru a îndeplini obligațiile specifice sau generale ce decurg din hotărârile Curții. Statele pot fi ținute să îndeplinească măsuri generale atunci când încălcarea constatată de Curtea europeană are un caracter sistematic și decurge, de exemplu, dintr-o carență legislativă sau o practică administrativă contrară dispozițiilor Convenției. În aceste situații statul trebuie să intervină pentru a înlătura eventualitatea unor noi încălcări.

Pagina următoare: circuitul dosarului în fața Curții europene (disponibil pe pagina de Internet <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7749CC85-D2E2-4CD0-8436-D11F1F3D0D5D/0/Cheminementduneaffaire.pdf>)

Întrebări

1. Parcurgerea întregii proceduri în fața Curții europene a Drepturilor Omului se poate dovedi de durată. Problemele pe care le au beneficiarii dumneavoastră sunt ele urgente? În ce măsură această procedură se poate dovedi fără efect practic datorită duratei prea mari?
2. Ce părere aveți despre invocarea directă a dispozițiilor Convenției europene a Drepturilor Omului în fața autorităților statului român?

5. Alte sisteme internaționale de protecție a drepturilor omului

5.1. Consiliul Europei

Cu excepția Curții europene care, așa cum am arătat anterior, poate emite hotărâri individuale cu caracter obligatoriu pentru Statele membre, organele Consiliului Europei care intervin în domeniul protecției drepturilor pot formula recomandări sau pot da publicității rapoartele pe care le elaborează, fără, însă ca aceste documente să se impună cu obligativitate statelor membre. Eficiența lor rezidă în importantul rol politic pe care îl au aceste structuri.

- **Comisarul drepturilor omului**

Această instituție funcționează din 1999 când a fost numit primul Comisar. Mandatul acestuia include supravegherea respectării drepturilor omului de către statele membre ale Consiliului Europei și identificarea problemelor generale. Comisarul mai are și rol consultativ pentru guvernele statelor membre. Spre deosebire de Curtea europeană care analizează plângerile individuale, Comisarul intervine în cazul unor probleme generale și monitorizează respectarea drepturilor omului în ansamblu.

Așa se explică rolul său politic, care se materializează prin vizitele și misiunile pe care le întreprinde în statele membre pentru a observa la fața locului situația respectării drepturilor omului. Concluziile acestor vizite sunt date publicității⁷¹.

Comisarul drepturilor omului cooperează îndeosebi cu instituțiile de tipul Avocatul Poporului și coordonează campanii de informare și educare cu privire la drepturile omului.

- **Comitetul pentru prevenirea torturii (CPT)**

Acest comitet este un mecanism de control prevăzut de Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante. Mecanismul are caracter nejudiciar și preventiv și are ca obiectiv protecția drepturilor persoanelor private de libertate. Comitetul este alcătuit din experți independenți.

Principalul mijloc de intervenție al Comitetului îl reprezintă vizitele în locurile de detenție în scopul evaluării situației respectării drepturilor deținuților și al formulării eventualelor recomandări. Vizitele sunt anunțate

⁷¹ Comisarul Drepturilor Omului a vizitat România în 2002 și în septembrie 2007. Un raport a fost redactat în urma primei vizite și a fost publicat în 2006. Raportul este disponibil pe Internet la adresa <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=984009&Site=CommDH&BackColorInternet=FEC65B&BackColorIntranet=FEC65B&BackColorLogged=FFC679>

dinainte, dar fără indicarea perioadei exacte când vor avea loc⁷². Rapoartele elaborate în urma acestor vizite sunt date publicității.

- **Comisia europeană împotriva rasismului și intoleranței (ECRI)**
Mecanismul acestei comisii europene datează din 1993 și are ca obiectiv monitorizarea chestiunilor legate de lupta împotriva rasismului și a discriminării de orice formă. Comisia este compusă din experți independenți reprezentând toate statele membre ale Consiliului Europei. Comisia intervine în trei tipuri de acțiuni: monitorizarea statelor membre, cercetare și documentare cu privire la temele generale și relația cu societatea civilă. Rapoartele rezultate în urma vizitelor în statele membre și a dialogului cu autoritățile acestor state sunt date publicității⁷³.
- **Mecanismul Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale**
Supravegherea aplicării Convenției-cadru este de competența Comitetului de Miniștri care este asistat de un Comitet consultativ format din experți independenți. Grupurile de lucru ale Comitetului consultativ pot întreprinde vizite oficiale în statele parte la Convenția-cadru. În același timp, statele parte prezintă Comitetului de miniștri rapoarte anuale cu privire la măsurile legislative sau de altă natură luate în vederea garantării drepturilor minorităților naționale. Pe baza acestor rapoarte și a avizelor Comitetului consultativ, Comitetul de Miniștri formulează concluzii și recomandări care sunt date publicității⁷⁴.

5.2. Uniunea Europeană

Organizații cu vocație în principal economică, Comunitățile Europene nu dispuneau de prerogative în domeniul protecției drepturilor omului. Curtea de Justiție a Comunităților Europene, pe cale de interpretare extensivă, a inclus în nucleul dur al dreptului comunitar această noțiune prin referire la tradițiile constituționale comune statelor membre și în special la Convenția europeană a Drepturilor Omului. În Tratatul de la Maastricht semnat în 1992 s-a făcut trimitere expresă la Convenția europeană. Tratatul de la Maastricht instituie Uniunea Europeană, organizație care pe lângă dimensiunea economică inițială capătă și o importantă vocație politică.

⁷² România a făcut obiectul a 6 vizite până în prezent. Rapoartele sunt disponibile pe Internet la adresa <http://www.cpt.coe.int/fr/etats/rom.htm>

⁷³ Raportul ECRI privind România a fost publicat în 2006 și este disponibil pe Internet la adresa http://www.coe.int/t/f/droits_de_l'homme/ecri/1-ecri/2-pays-par-pays/Roumanie/Roumanie_CBC_3.asp#TopOfPage.

⁷⁴ Diversele documente privind România sunt disponibile pe Internet la adresa http://www.coe.int/T/F/Droits_de_l'Homme/Minorites/.

Cu toate acestea, nu se poate vorbi de un sistem propriu-zis de protecție a drepturilor omului în Uniunea Europeană. Protecția drepturilor se realizează doar indirect, prin invocarea drepturilor în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene. Această protecție este de altfel limitată prin aceea că o persoană nu poate chema în judecată în fața Curții de Justiție un stat membru, ci doar instituții ale Uniunii Europene.

Prin recent adoptatul Tratat de la Lisabona se promovează Carta Fundamentală a Drepturilor Omului în Uniunea Europeană, parte a proiectului constituțional european eșuat în urma voturilor negative obținute la referendumurile de ratificare organizate în Franța și Olanda în 2005. Tratatul de la Lisabona conferă Cartei valoare juridică, condiționată, însă de ratificarea sa de către statele membre.

Carta Fundamentală are un cadru de protecție mult mai vast decât al Convenției europene și include drepturi de a doua generație, sociale, culturale și economice: libertatea artelor și a științelor, dreptul la educație, libertatea activităților economice, dreptul la diversitate culturală, lingvistică și religioasă, dreptul la integrare al persoanelor cu dizabilități, dreptul la condiții decente de muncă, dreptul la asistență socială etc.

Carta Fundamentală nu conține, însă, dispoziții procedurale și nu prevede un mecanism propriu pentru protecția drepturilor omului, cum este Curtea Europeană a Drepturilor Omului în sistemul Consiliului Europei. Cum ea se aplică în relațiile dintre persoane și instituțiile europene, ea nu ar putea fi extinsă pentru a imagina un recurs jurisdicțional împotriva unui stat.

Uniunea Europeană are, însă, prin legislația sa, un impact indirect asupra protecției drepturilor omului. Directive europene reglementează astfel chestiuni precum egalitatea de șanse între bărbați și femei sau dreptul la un mediu sănătos⁷⁵. Or, aceste directive trebuie transpuse în drept intern de către statele membre, principiile acestora fiind astfel încorporate în legislațiile naționale.

5.3. Organizația Națiunilor Unite

Consiliul Drepturilor Omului este structura principală a Națiunilor Unite care are competența de a analiza încălcările drepturilor omului. Consiliul a fost instituit în 2006 și a luat locul Comisiei Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Omului.

⁷⁵ De exemplu, Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind aplicarea principiului egalității de șanse și egalității dintre bărbați și femei în materia angajării și muncii; Directiva 2008/1/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 ianuarie 2008 privind prevenirea și reducerea integrată a poluării.

Consiliul are competența de a analiza încălcările structurale ale drepturilor omului și funcționează pe baza „procedurilor speciale” (care, în practică, sunt fie trimiși speciali sau raportori speciali, fie grupuri de lucru formate din cinci membri care au atribuții de anchetă). Consiliul desfășoară diverse activități care includ: tratarea unor plângeri cu privire la încălcări ale drepturilor omului, realizarea unor studii sau activități de informare sau educare și au rol consultativ pentru guvernele statelor membre.

Consiliul poate analiza încălcări structurale ale drepturilor omului care au o anumită gravitate și un caracter verificabil și care survin pe teritoriul unui stat, indiferent de circumstanțele speciale în cauză. Procedura analizării plângerilor nu are caracter jurisdicțional, dar implică și participarea statului în cauză care își poate comunica poziția. Dacă este necesar, Consiliul poate decide organizarea unor vizite de lucru în statul în cauză. Grupul de lucru redactează apoi un raport pornind de la informațiile din plângere și din răspunsul statului în cauză, raport pe care îl prezintă Consiliului. Acesta adoptă o decizie pe baza raportului. Raportul Grupului de lucru și decizia Consiliului sunt supuse publicității, iar, la cererea statului respectiv, poate fi publicată și poziția sa oficială.

ANEXA 1. Convenția europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (extras)

Roma, 4.XI.1950

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei,

Luând în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948;

Considerând că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță;

Considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

Reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg;

Hotărâte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a drepturilor, să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală,

Au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1. Obligația de a respecta drepturile omului

Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei convenții.

TITLUL I. DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI

Articolul 2. Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b. pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;

c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Articolul 3. Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Articolul 4. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.

2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

3. Nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului articol:

a. orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;

b. orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

c. orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;

d. orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.

Articolul 5. Dreptul la libertate și la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;

b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșească o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.
3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1.lit c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.
4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.
5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.
2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.
3. Orice acuzat are, în special, dreptul :
 - a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa ;
 - b. să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale ;
 - c. se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer ;
 - d. să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării ;
 - e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 7. Nici o pedeapsă fără lege

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.
2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Articolul 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 9. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie ; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.
2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.
2. Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor

altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exerțarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 12. Dreptul la căsătorie

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Articolul 13. Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Articolul 14. Interzicerea discriminării

Exerțarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Articolul 15. Derogarea în caz de stare de urgență

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la articolul 2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art. 3, art. 4 par. 1 și art. 7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou aplicabile.

Articolul 16. Restricții ale activității politice a străinilor

Nici o dispoziție a art. 10, 11 și 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltelor părți contractante să impună restrângeri activității politice a străinilor.

Articolul 17. Interzicerea abuzului de drept

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un Stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Articolul 18. Limitarea folosirilor restrângerilor drepturilor

Restricțiile care, potrivit prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți, nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

TITLUL II. CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

[...]

Articolul 27. Comitete, Camere și Marea Cameră

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.

2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere ; în cazul absenței acestui judecător sau atunci când el nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.

3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședinții, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, nici un judecător al camerei care a emis hotărîrea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

Articolul 28. Declarații ale comitetelor privind inadmisibilitatea

Un comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

Articolul 29. Decizii ale Camerelor asupra admisibilității și fondului

1. Dacă nici o decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.
2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.
3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Articolul 30. Desesizarea în favoarea Marii Camere

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea convenției sau a protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atât timp cât nu a pronunțat hotărârea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Articolul 31. Atribuții ale Marii Camere

Marea Cameră

- a. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci când cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau când cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și
- b. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Articolul 32. Competența Curții

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea convenției și a protocoalelor sale, care îi sunt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.
2. În caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Articolul 33. Cauze interstatale

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor convenției și ale protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Articolul 34. Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde

victimă a unei încălcări de către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Inaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Articolul 35. Condiții de admisibilitate

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, așa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, și într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.
2. Curtea nu reține nici o cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă :
 - a. ea este anonimă ; sau
 - b. ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare și dacă ea nu conține fapte noi.
3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.
4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Articolul 36. Intervenția terților

1. În orice cauză aflată în fața une Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise și de a lua parte la audieri.
2. În interesul bunei administrări a justiției, președintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Articolul 37. Scoaterea de pe rol

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se tragă concluzia că
 - a. solicitantul nu dorește să o mai mențină sau
 - b. litigiul a fost rezolvat sau
 - c. pentru orice alt motiv, constatat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.Totuși, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin convenție și prin protocoalele sale o cere.
2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Articolul 38. Examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate și procedura de rezolvare pe cale amiabilă

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea
 - a. procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților și, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfășurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare ;
 - b. se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de fa se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sunt recunoscute în convenție și în protocoalele sale.
2. Procedura descrisă la paragraful 1b este confidențială.

Articolul 39. Rezolvarea pe cale amiabilă

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor și a soluției adoptate.

Articolul 40. Audiere publică și acces la documente

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.
2. Documentele depuse la grefă sunt accesibile publicului, în afara cazului în care președintele Curții nu decide altfel.

Articolul 41. Reparație echitabilă

Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Articolul 42. Hotărârile Camerelor

Hotărârile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44, paragraful 2.

Articolul 43. Retrimiteră în fața Marii Camere

1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărârii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiteră cauzei în fața Marii Camere.
2. Un colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea convenției sau a protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărâre.

Articolul 44. Hotărâri definitive

1. Hotărârea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărârea unei Camere devine definitivă

- a. atunci când părțile declară că nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere sau
 - b. la 3 luni de la data hotărîrii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută sau
 - c. atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43.
3. Hotărîrea definitivă se publică.

Articolul 45. Motivarea hotărîrilor și deciziilor

1. Hotărîrile, precum și deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sunt motivate.
2. Dacă hotărîrea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.

Articolul 46. Forța obligatorie și executarea hotărîrilor

1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărîrilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.
2. Hotărîrea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor care supraveghează executarea ei.

[...]

TITLUL III. DISPOZIȚII DIVERSE

Articolul 52. Anchetele secretarului general

Orice înaltă parte contractantă va furniza, la solicitarea secretarului general al Consiliului Europei, explicațiile cerute asupra felului în care dreptul său intern asigură aplicarea efectivă a tuturor dispozițiilor acestei convenții.

Articolul 53 . Apărarea drepturilor omului recunoscute

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte.

Articolul 54 . Competențele Comitetului Miniștrilor

Nici o dispoziție a prezentei convenții nu aduce atingere competențelor conferite Comitetului Miniștrilor prin statutul Consiliului Europei.

[...]

Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Paris, 20.III.1952

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția").

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Protecția proprietății

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.

Articolul 2. Dreptul la instruire

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.

Articolul 3. Dreptul la alegeri libere

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

[...]

Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele care figurează deja în Convenție și în primul Protocol adițional la Convenție

Strasbourg, 16.IX.1963

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor și libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4

noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția") și în articolele 1-3 din primul Protocol adițional la Convenție, semnat la Paris la 20 martie 1952,
Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Interzicerea privării de libertate pentru datorii

Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Articolul 2. Libertatea de circulație

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui Stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.
2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.
3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.
4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.

Articolul 3. Interzicerea expulzării propriilor cetățeni

1. Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.
2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Articolul 4. Interzicerea expulzărilor colective de străini

Expulzările colective de străini sunt interzise.

[...]

Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Strasbourg, 22. XI.1984

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol,
Hotărâte să ia noi măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi și libertăți prin Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția"),

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Garanții procedurale în cazul expulzării de străini

1. Un străin care își are reședința în mod legal pe teritoriul unui Stat nu poate fi expulzat decât în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii și el trebuie să poată :

- a. să prezinte motivele care pledează împotriva expulzării sale ;
- b. să ceară examinarea cazului său ; și
- c. să ceară să fie reprezentat în acest scop în fața autorităților competente sau a uneia ori a mai multor persoane desemnate de către această autoritate.

2. Un străin poate fi expulzat înainte de exercitarea drepturilor enumerate în paragraful 1a), b) și c) al acestui articol, atunci când expulzarea este necesară în interesul ordinii publice sau se întemeiază pe motive de securitate națională.

Articolul 2. Dreptul la două grade de jurisdicție în materie penală

1. Orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege.

2. Acest drept poate face obiectul unor excepții în cazul infracțiunilor minore, așa cum acestea sunt definite de lege, sau când cel interesat a fost judecat în primă instanță de către cea mai înaltă jurisdicție ori a fost declarat vinovat și condamnat ca urmare a unui recurs împotriva achitării sale.

Articolul 3. Dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară

Atunci când o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau când este acordată grațierea, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedește că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în Statul respectiv, cu excepția cazului în care se dovedește că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot, sau în parte.

Articolul 4. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori

1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași Stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui Stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică re deschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a Statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din convenție.

Articolul 5. Egalitatea între soți

Soții se bucură de egalitate în drepturi și în responsabilități cu caracter civil, între ei și în relațiile cu copiii lor în ceea ce privește căsătoria, pe durata căsătoriei și cu prilejul desfacerii acesteia. Prezentul articol nu împiedică Statele să ia măsurile necesare în interesul copiilor.

[...]

Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

Roma, 4.XI.2000

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol, Luând în considerare principiul fundamental în virtutea căruia toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul la o protecție egală din partea legii ,

Hotărâte să ia noi măsuri pentru promovarea egalității tuturor persoanelor din garantarea colectivă a unei interziceri generale a discriminării, prin intermediul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția") ,

Reafirmând că principiul nediscriminării nu împiedică statele părți să ia măsuri pentru promovarea unei egalități depline și efective, cu condiția existenței unei justificări obiective și rezonabile a acestor măsuri ,

Au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1. Interzicerea generală a discriminării

1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau oricare altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

[...]

ANEXA 2. Constituția României (extras)

Titlul II – Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale

Capitolul I – Dispoziții comune

Articolul 15 – Universalitatea

- (1) Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.
- (2) Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.

Articolul 16 – Egalitatea în drepturi

- (1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.
- (2) Nimeni nu este mai presus de lege.
- (3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.
- (4) În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile administrației publice locale.

Articolul 17 – Cetățenii români în străinătate

Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile, cu excepția acelor ce nu sunt compatibile cu absența lor din țară.

Articolul 18 – Cetățenii străini și apatrizii

- (1) Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi.
- (2) Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte.

Articolul 19 – Extrădarea și expulzarea

- (1) Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.
- (2) Prin derogare de la prevederile alineatului (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

- (3) Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.
- (4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție.

Articolul 20 – Tratatul internațional privind drepturile omului

- (1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.
- (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Articolul 21 – Accesul liber la justiție

- (1) Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.
- (2) Nici o lege nu poate îngrădi exercitarea acestui drept.
- (3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.
- (4) Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.

Capitolul II – Drepturile și libertățile fundamentale

Articolul 22 – Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

- (1) Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.
- (2) Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.
- (3) Pedeapsa cu moartea este interzisă.

Articolul 23 – Libertatea individuală

- (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) Reținerea nu poate depăși 24 de ore.
- (4) Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.
- (5) În cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.
- (6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de 60 de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să

dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

(7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(8) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

(10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.

(11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

(13) Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

Articolul 24 – Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Articolul 25 – Libera circulație

(1) Dreptul la liberă circulație, în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2) Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară.

Articolul 26 – Viața intimă, familială și privată

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Articolul 27 – Inviolabilitatea domiciliului

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

- b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
 - c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;
 - d) prevenirea răspândirii unei epidemii.
- (3) Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.
- (4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul infracțiunilor flagrante.

Articolul 28 – Secretul corespondenței

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Articolul 29 – Libertatea conștiinței

- (1) Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.
- (2) Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.
- (3) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.
- (4) În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.
- (5) Cultele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfelinate.
- (6) Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Articolul 30 – Libertatea de exprimare

- (1) Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.
- (2) Cenzura de orice fel este interzisă.
- (3) Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.
- (4) Nici o publicație nu poate fi suprimată.
- (5) Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.
- (6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

(8) Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege.

Articolul 31 – Dreptul la informație

(1) Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3) Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.

(4) Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante exercitarea dreptului la antenă. Organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

Articolul 32 – Dreptul la învățătură

(1) Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) Învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii.

(5) Învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

(6) Autonomia universitară este garantată.

(7) Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.

Articolul 33 – Accesul la cultură

- (1) Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.
- (2) Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.
- (3) Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.

Articolul 34 – Dreptul la ocrotirea sănătății

- (1) Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.
- (2) Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.
- (3) Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.

Articolul 35 – Dreptul la mediu sănătos

- (1) Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.
- (2) Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.
- (3) Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.

Articolul 36 – Dreptul de vot

- (1) Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.
- (2) Nu au drept de vot debilizii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Articolul 37 – Dreptul de a fi ales

- (1) Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute în Articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit Articolului 40 alineatul (3).
- (2) Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației

publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.

Articolul 38 – Dreptul de a fi ales în Parlamentul European

În condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European.

Articolul 39 – Libertatea întrunirilor

Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Articolul 40 – Dreptul de asociere

(1) Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.

(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătoria Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.

Articolul 41 – Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Articolul 42 – Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;

- b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
- c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Articolul 43 – Dreptul la grevă

- (1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.
- (2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.

Articolul 44 – Dreptul de proprietate privată

- (1) Dreptul de proprietate, precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de lege.
- (2) Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.
- (3) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.
- (4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.
- (5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.
- (6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.
- (7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.
- (8) Avera dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.
- (9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

Articolul 45 – Libertatea economică

Accesul liber al persoanei la o activitate economică, libera inițiativă și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate.

Articolul 46 – Dreptul la moștenire

Dreptul la moștenire este garantat.

Articolul 47 – Nivelul de trai

(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială, potrivit legii.

Articolul 48 – Familia

(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie

Articolul 49 – Protecția copiilor și a tinerilor

(1) Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării.

Articolul 50 – Protecția persoanelor cu handicap

Persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament ale

handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor.

Articolul 51 – Dreptul de petiționare

- (1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.
- (2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.
- (3) Exercițarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.
- (4) Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii.

Articolul 52 – Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică

- (1) Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.
- (2) Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.
- (3) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

Articolul 53 – Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

- (1) Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.
- (2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.

Capitolul III - Îndatoririle fundamentale

Articolul 54 – Fidelitatea față de țară

- (1) Fidelitatea față de țară este sacră.
- (2) Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Articolul 55 – Apărarea țării

- (1) Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.
- (2) Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.
- (3) Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice.

Articolul 56 – Contribuții financiare

- (1) Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.
- (2) Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.
- (3) Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

Articolul 57 – Exercițarea drepturilor și a libertăților

Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.

ANEXA 3.Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare

Capitolul I – Principii și definiții

Art. 1. - (1) În România, stat de drept, democratic și social, demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate de lege.

(2) Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

a) dreptul la un tratament egal în fața instanțelor judecătorești și a oricărui alt organ jurisdicțional;

b) dreptul la securitatea persoanei și la obținerea protecției statului împotriva violențelor sau maltratărilor din partea oricărui individ, grup sau instituție;

c) drepturile politice, și anume drepturile electorale, dreptul de a participa la viața publică și de a avea acces la funcții și demnități publice;

d) drepturile civile, în special:

i) dreptul la libera circulație și la alegerea reședinței;

ii) dreptul de a părăsi țara și de a se întoarce în țară;

iii) dreptul de a obține și de a renunța la cetățenia română;

iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;

v) dreptul de proprietate;

vi) dreptul la moștenire;

vii) dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie;

viii) dreptul la libertatea de opinie și de exprimare;

ix) dreptul la libertatea de întrunire și de asociere;

x) dreptul de petiționare;

e) drepturile economice, sociale și culturale, în special:

i) dreptul la muncă, la libera alegere a ocupației, la condiții de muncă echitabile și satisfăcătoare, la protecția împotriva șomajului, la un salariu egal pentru muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare;

ii) dreptul de a înființa sindicate și de a se afilia unor sindicate;

iii) dreptul la locuință;

iv) dreptul la sănătate, la îngrijire medicală, la securitate socială și la servicii sociale;

v) dreptul la educație și la pregătire profesională;

vi) dreptul de a lua parte, în condiții de egalitate, la activități culturale și sportive;

f) dreptul de acces la toate locurile și serviciile destinate folosinței publice.

(3) Exercitarea drepturilor enunțate în cuprinsul prezentului articol privește persoanele aflate în situații comparabile.

(4) Orice persoană fizică sau juridică are obligația să respecte principiile enunțate la alin. (2).

Art. 2. - (1) Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

(2) Dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute la alin. (1) este considerată discriminare în înțelesul prezentei ordonanțe.

(3) Sunt discriminatorii, potrivit prezentei ordonanțe, prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare.

(4) Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale.

(5) Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.

(6) Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale.

(7) Constituie victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.

(8) Prevederile prezentei ordonanțe nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului la libera exprimare, a dreptului la opinie și a dreptului la informație.

(9) Măsurile luate de autoritățile publice sau de persoanele juridice de drept privat în favoarea unei persoane, unui grup de persoane sau a unei comunități, vizând asigurarea dezvoltării lor firești și realizarea efectivă a egalității de șanse a acestora în raport cu celelalte persoane, grupuri de persoane sau comunități, precum și

măsurile pozitive ce vizează protecția grupurilor defavorizate nu constituie discriminare în sensul prezentei ordonanțe.

(10) În înțelesul prezentei ordonanțe, eliminarea tuturor formelor de discriminare se realizează prin:

a) prevenirea oricăror fapte de discriminare, prin instituirea unor măsuri speciale, inclusiv a unor acțiuni afirmative, în vederea protecției persoanelor defavorizate care nu se bucură de egalitatea șanselor;

b) mediere prin soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor apărute în urma săvârșirii unor acte/fapte de discriminare;

c) sancționarea comportamentului discriminatoriu prevăzut în dispozițiile alin. (1)-(7).

(11) Comportamentul discriminatoriu prevăzut la alin. (1)-(7) atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, în condițiile legii.

Art. 3. - Dispozițiile prezentei ordonanțe se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în ceea ce privește:

a) condițiile de încadrare în muncă, criteriile și condițiile de recrutare, selectare și promovare, accesul la toate formele și nivelurile de orientare, formare și perfecționare profesională;

b) protecția și securitatea socială;

c) serviciile publice sau alte servicii, accesul la bunuri și facilități;

d) sistemul educațional;

e) asigurarea libertății de circulație;

f) asigurarea liniștii și ordinii publice;

g) alte domenii ale vieții sociale.

Art. 4. - În înțelesul prezentei ordonanțe, categorie defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor identitare față de majoritate, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare.

Capitolul II – Dispoziții speciale

Secțiunea I – Egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie

Art. 5. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea participării la o activitate economică a unei persoane ori a alegerii sau exercitării libere a unei profesii de apartenența sa la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială, respectiv de convingerile, de sexul sau orientarea sexuală, de vârsta sau de apartenența sa la o categorie defavorizată.

Art. 6. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea unei persoane pentru motivul că aparține unei anumite rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, într-un raport de muncă și protecție socială, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, manifestată în următoarele domenii:

- a) încheierea, suspendarea, modificarea sau încetarea raportului de muncă;
- b) stabilirea și modificarea atribuțiilor de serviciu, locul de muncă sau a salariului;
- c) acordarea altor drepturi sociale decât cele reprezentând salariul;
- d) formarea, perfecționarea, reconversia și promovarea profesională;
- e) aplicarea măsurilor disciplinare;
- f) dreptul de aderare la sindicat și accesul la facilitățile acordate de acesta;
- g) orice alte condiții de prestare a muncii, potrivit legislației în vigoare.

Art. 7. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzul unei persoane fizice sau juridice de a angaja în muncă o persoană pentru motivul că aceasta aparține unei anumite rase, naționalități, etnii, religii, categorii sociale sau unei categorii defavorizate ori din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, condiționarea ocupării unui post prin anunț sau concurs, lansat de angajator ori de reprezentantul acestuia, de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, de vârsta, de sexul sau orientarea sexuală, respectiv de convingerile candidaților, cu excepția situației prevăzute la art. 2 alin. (9).

(3) Persoanele fizice și juridice cu atribuții în medierea și repartizarea în muncă vor aplica un tratament egal tuturor celor aflați în căutarea unui loc de muncă, vor asigura tuturor persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă accesul liber și egal la consultarea cererii și ofertei de pe piața muncii, la consultanța cu privire la posibilitățile de ocupare a unui loc de muncă și de obținere a unei calificări și vor refuza sprijinirea cererilor discriminatorii ale angajaților. Angajatorii vor asigura confidențialitatea datelor privitoare la rasa, naționalitatea, etnia, religia, sexul, orientarea sexuală sau a altor date cu caracter privat care privesc persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă.

Art. 8. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, discriminarea angajaților de către angajatori, în raport cu prestațiile sociale acordate, din cauza apartenenței angajaților la o anumită rasă, naționalitate, origine etnică, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori pe baza vârstei, sexului, orientării sexuale sau convingerilor promovate de ei.

Art. 9. - Prevederile art. 5-8 nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului angajatorului de a refuza angajarea unei persoane care nu corespunde cerințelor ocupaționale în domeniul respectiv, atât timp cât refuzul nu constituie un act de discriminare în sensul prezentei ordonanțe, iar aceste măsuri sunt justificate obiectiv de un scop legitim și metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare.

Secțiunea a II-a – Accesul la serviciile publice administrative și juridice, de sănătate, la alte servicii, bunuri și facilități

Art. 10. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, discriminarea unei persoane fizice, a unui grup de persoane din cauza apartenenței acestora ori a persoanelor care administrează persoana juridică la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză prin:

a) refuzarea acordării serviciilor publice administrative și juridice;

b) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile de sănătate publică - alegerea medicului de familie, asistență medicală, asigurările de sănătate, serviciile de urgență sau alte servicii de sănătate;

c) refuzul de a vinde sau de a închiria un teren sau imobil cu destinație de locuință, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare;

d) refuzul de a acorda un credit bancar sau de a încheia orice alt tip de contract, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare;

e) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de teatre, cinematografe, biblioteci, muzee și expoziții, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare;

f) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de magazine, hoteluri, restaurante, baruri, discoteci sau de orice alți prestatori de servicii, indiferent dacă sunt în proprietate privată ori publică, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare;

g) refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la serviciile oferite de companiile de transport în comun - prin avion, vapor, tren, metrou, autobuz, troleibuz, tramvai, taxi sau prin alte mijloace -, cu excepția situației în care această restrângere este justificată obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a aceluși scop sunt adecvate și necesare;

h) refuzarea acordării pentru o persoană sau un grup de persoane a unor drepturi sau facilități.

Secțiunea a III-a – Accesul la educație

Art. 11. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, refuzarea accesului unei persoane sau unui grup de persoane la sistemul de educație de stat sau privat, la orice formă, grad și nivel, din cauza apartenenței acestora la o anumită

rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederile alin. (1) se aplică tuturor fazelor sau etapelor din sistemul educațional, inclusiv la admiterea sau la înscrierea în unitățile ori instituțiile de învățământ și la evaluarea ori examinarea cunoștințelor.

(3) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, solicitarea unor declarații doveditoare ale apartenenței acelei persoane sau acelui grup la o anumită etnie, care să condiționeze accesul unei persoane sau unui grup de persoane la educație în limba maternă. Excepție face situația în care în învățământul liceal și universitar candidații concurează pe locuri special acordate pentru o anumită minoritate și se impune dovedirea, printr-un act din partea unei organizații legal constituite a minorității respective, a apartenenței la această minoritate.

(4) Prevederile alin. (1)-(3) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ de a refuza înscrierea sau admiterea unei persoane ale cărei cunoștințe ori rezultate anterioare nu corespund standardelor sau condițiilor de înscriere cerute pentru accesul în instituția respectivă, atât timp cât refuzul nu este determinat de apartenența persoanei în cauză la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acesteia.

(5) Prevederile alin. (1) și (2) nu pot fi interpretate în sensul restrângerii dreptului unității ori instituției de învățământ pentru pregătirea personalului de cult de a refuza înscrierea unei persoane al cărei statut confesional nu corespunde condițiilor stabilite pentru accesul în instituția respectivă.

(6) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice îngrădiri pe criterii de apartenență la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată în procesul de înființare și de acreditare a instituțiilor de învățământ înființate în cadrul legislativ în vigoare.

Secțiunea a IV-a – Libertatea de circulație, dreptul la libera alegere a domiciliului și accesul în locurile publice

Art. 12. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice acțiuni constând în amenințări, constrângeri, folosirea forței sau orice alte mijloace de asimilare, strămutare sau colonizare de persoane, în scopul modificării compoziției etnice, rasiale sau sociale a unei zone a țării sau a unei localități.

(2) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament constând în determinarea părăsirii domiciliului, în deportare sau în îngreunarea condițiilor de viață și de trai cu scopul de a se ajunge la renunțarea la domiciliul tradițional al unei persoane sau al unui grup de persoane aparținând unei anumite rase, naționalități, etniei sau religii, respectiv al unei comunități, fără acordul

acestora. Constituie o încălcare a prevederilor prezentei ordonanțe atât obligarea unui grup de persoane aflate în minoritate de a părăsi localitatea, aria sau zonele în care locuiește, cât și obligarea unui grup de persoane aparținând majorității de a se stabili în localități, arii sau zone locuite de o populație aparținând minorităților naționale.

Art. 13. - (1) Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, orice comportament care are ca scop mutarea sau alungarea unei persoane sau unui grup de persoane dintr-un cartier sau dintr-un imobil din cauza apartenenței acestuia la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

(2) Prevederea alin. (1) nu poate fi interpretată în sensul restrângerii dreptului autorităților de punere în aplicare a planurilor de sistematizare și amenajare a teritoriului, atât timp cât mutarea se face în condițiile legii, iar măsura luată nu este determinată de apartenența persoanei sau a grupului de persoane în cauză la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a acestora.

Art. 14. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, interzicerea accesului unei persoane sau al unui grup de persoane în locurile publice din cauza apartenenței acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la oricare altă categorie defavorizată, respectiv din cauza convingerilor, vârstei, sexului sau orientării sexuale a persoanelor în cauză.

Secțiunea a V-a – Dreptul la demnitatea personală

Art. 15. - Constituie contravenție, conform prezentei ordonanțe, dacă fapta nu intră sub incidența legii penale, orice comportament manifestat în public, având caracter de propagandă naționalist-șovină, de instigare la ură rasială sau națională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunități și legat de apartenența acestora la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.

Secțiunea a VI-a – Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Art. 16. - Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, denumit în continuare Consiliul, este autoritatea de stat în domeniul discriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și totodată garant al respectării

și aplicării principiului nediscriminării, în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte.

Art. 17. - În exercitarea atribuțiilor sale, Consiliul își desfășoară activitatea în mod independent, fără ca aceasta să fie îngădită sau influențată de către alte instituții ori autorități publice.

Art. 18. - (1) Consiliul este responsabil cu aplicarea și controlul respectării prevederilor prezentei legi în domeniul său de activitate, precum și în ceea ce privește armonizarea dispozițiilor din cuprinsul actelor normative sau administrative care contravin principiului nediscriminării.

(2) Consiliul elaborează și aplică politici publice în materia nediscriminării. În acest sens, Consiliul va consulta autoritățile publice, organizațiile neguvernamentale, sindicatele și alte entități legale care urmăresc protecția drepturilor omului sau care au un interes legitim în combaterea discriminării.

Art. 19. - (1) În vederea combaterii faptelor de discriminare, Consiliul își exercită atribuțiile în următoarele domenii:

- a) prevenirea faptelor de discriminare;
- b) medierea faptelor de discriminare;
- c) investigarea, constatarea și sancționarea faptelor de discriminare;
- d) monitorizarea cazurilor de discriminare;
- e) acordarea de asistență de specialitate victimelor discriminării.

(2) Consiliul își exercită competențele la sesizarea unei persoane fizice sau juridice ori din oficiu.

Art. 20. - (1) Persoana care se consideră discriminată poate sesiza Consiliul în termen de un an de la data săvârșirii faptei sau de la data la care putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.

(2) Consiliul soluționează sesizarea prin hotărâre a Colegiului director prevăzut la art. 23 alin. (1).

(3) Prin cererea introdusă potrivit alin. (1), persoana care se consideră discriminată are dreptul să solicite înlăturarea consecințelor faptelor discriminatorii și restabilirea situației anterioare discriminării.

(4) Colegiul director al Consiliului dispune măsurile specifice constatării existenței discriminării, cu citarea obligatorie a părților. Citarea se poate face prin orice mijloc care asigură confirmarea primirii. Neprezentarea părților nu împiedică soluționarea sesizării.

(5) Acțiunea de investigare întreprinsă de Colegiul director se desfășoară la sediul instituției sau în alt loc stabilit de acesta.

(6) Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare. În fața Colegiului director se poate invoca orice mijloc de probă, inclusiv înregistrări audio și video sau date statistice.

(7) Hotărârea Colegiului director de soluționare a unei sesizări se adoptă în termen de 90 de zile de la data sesizării și cuprinde: numele membrilor Colegiului director care au emis hotărârea, numele, domiciliul sau reședința părților, obiectul sesizării și susținerile părților, descrierea faptei de discriminare, motivele de fapt și de drept care au stat la baza hotărârii Colegiului director, modalitatea de plată a amenzii, dacă este cazul, calea de atac și termenul în care aceasta se poate exercita.

(8) Hotărârea se comunică părților în termen de 15 zile de la adoptare și produce efecte de la data comunicării.

(9) Hotărârea Colegiului director poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit legii.

(10) Hotărârile emise potrivit prevederilor alin. (2) și care nu sunt atacate în termenul de 15 zile constituie de drept titlu executoriu.

Art. 21. - Prevederile art. 20 se aplică în mod corespunzător în cazul în care Consiliul investighează din oficiu fapte sau acte de discriminare.

Art. 22. - (1) Consiliul este condus de un președinte cu rang de secretar de stat, ales de membrii Colegiului director din rândul acestora, pentru un mandat de 5 ani. Președintele este ordonator principal de credite. Președintele este ajutat în activitatea sa de un vicepreședinte, ales de Colegiul director dintre membrii acestuia, pentru un mandat de 2 ani și jumătate.

(2) Raportul anual de activitate al Consiliului se dezbate și se aprobă de Parlament. Raportul de activitate se depune la birourile permanente ale Camerei Deputaților și Senatului până la data de 15 aprilie a anului următor.

Art. 23. - (1) Colegiul director al Consiliului este organ colegial, deliberativ și decizional, responsabil pentru îndeplinirea atribuțiilor prevăzute de lege.

(2) Colegiul director este compus din 9 membri cu rang de secretar de stat, propuși și numiți, în ședință comună, de cele două Camere ale Parlamentului.

(3) Poate fi numit membru al Colegiului director orice cetățean român care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

- a) are capacitate deplină de exercițiu;
- b) are studii superioare absolvite cu diplomă de licență;
- c) nu are antecedente penale și se bucură de o bună reputație;
- d) are o activitate recunoscută în domeniul apărării drepturilor omului și combaterii discriminării;
- e) nu a fost agent sau colaborator al poliției politice comuniste;
- f) nu a colaborat cu organele de securitate și nu a aparținut acestora.

(4) La numirea membrilor Colegiului director se va urmări ca minimum două treimi dintre aceștia să fie licențiați în științe juridice.

(5) Membrii Colegiului director pot fi revocați sau eliberați din funcție numai în următoarele cazuri:

- a) demisie;
- b) expirarea duratei mandatului;

- c) incapacitate de muncă, potrivit legii;
 - d) dacă au fost condamnați definitiv pentru o faptă prevăzută de legea penală;
 - e) dacă nu mai îndeplinesc condițiile prevăzute la alin. (3);
 - f) la propunerea fundamentală a cel puțin două treimi din numărul acestora.
- (6) În situația în care împotriva unui membru al Colegiului director se pune în mișcare acțiunea penală, acesta se consideră suspendat de drept din funcție până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Dacă prin hotărâre se constată nevinovăția persoanei în cauză, suspendarea ei din funcție încetează, este repusă în toate drepturile avute anterior suspendării și i se achită drepturile bănești de care a fost lipsită.

(7) În situația prevăzută la alin. (5) lit. d) calitatea de membru al Colegiului director încetează de drept la data rămânerei definitive a hotărârii de condamnare.

Art. 24. - (1) Propunerile nominale pentru Colegiul director se înaintează birourilor permanente ale Camerei Deputaților și Senatului în cel mult 30 de zile de la data la care mandatele au devenit vacante. Propunerile vor fi însoțite de: curriculum vitae, cazier judiciar și declarații pe propria răspundere ale candidaților, din care să reiasă că nu se încadrează în prevederile art. 23 alin. (3) lit. e) și f).

(2) Birourile permanente ale celor două Camere ale Parlamentului publică pe paginile lor de internet candidaturile depuse și înaintează propunerile comisiilor permanente de specialitate, în vederea audierii candidaților în ședință comună. În termen de 15 zile de la publicarea candidaturilor se pot depune la comisiile permanente de specialitate obiecțiuni în scris, argumentate, cu privire la candidaturile depuse.

(3) În urma audierii candidaților, comisiile permanente de specialitate întocmesc un aviz comun pe care îl prezintă în ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului.

(4) Candidaturile se aprobă cu votul majorității deputaților și senatorilor prezenți.

Art. 25. - (1) Membrii Colegiului director al Consiliului sunt garanți ai interesului public.

(2) Durata mandatului membrilor Colegiului director este de 5 ani, iar numirea acestora se face eșalonat, în funcție de expirarea mandatelor.

(3) În cazul în care un loc în Colegiul director devine vacant înaintea expirării mandatului, acesta va fi ocupat de o altă persoană numită, conform procedurii reglementate de prezenta ordonanță, pentru restul de mandat rămas vacant.

(4) Activitatea depusă de membrii Colegiului director pe perioada exercitării mandatului se consideră vechime în specialitate.

(5) În soluționarea cazurilor de discriminare, membrii Colegiului director au calitatea de agent constatatator care aplică sancțiunile pentru contravențiile stabilite prin prezenta ordonanță. Aceștia își pot delega calitatea de agent constatatator persoanelor din aparatul de lucru al Consiliului.

(6) La solicitarea președintelui, membrii Colegiului director licențiați în științe juridice pot reprezenta Consiliul în instanțele de judecată în cauzele ce privesc fapte de discriminare.

Capitolul III – Dispoziții procedurale și sancțiuni

Art. 26. - (1) Contravențiile prevăzute la art. 2 alin. (5) și (7), art. 5-8, art. 10, art. 11 alin. (1), (3) și (6), art. 12, art. 13 alin. (1), art. 14 și 15 se sancționează cu amendă de la 400 lei la 4.000 lei, dacă discriminarea vizează o persoană fizică, respectiv cu amendă de la 600 lei la 8.000 lei, dacă discriminarea vizează un grup de persoane sau o comunitate.

(2) Sancțiunile se aplică și persoanelor juridice.

(3) La cererea agenților constatatori, reprezentanții legali ai autorităților și instituțiilor publice și ai agenților economici supuși controlului, precum și persoanele fizice au obligația, în condițiile legii:

a) să pună la dispoziție orice act care ar putea ajuta la clarificarea obiectivului controlului;

b) să dea informații și explicații verbale și în scris, după caz, în legătură cu problemele care formează obiectul controlului;

c) să elibereze copiile documentelor solicitate;

d) să asigure sprijinul și condițiile necesare bunei desfășurări a controlului și să-și dea concursul pentru clarificarea constatărilor.

(4) Nerespectarea obligațiilor prevăzute la alin. (3) constituie contravenție și se sancționează cu amendă de la 200 lei la 1.000 lei.

Art. 27. - (1) Persoana care se consideră discriminată poate formula, în fața instanței de judecată, o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare discriminării sau anularea situației create prin discriminare, potrivit dreptului comun. Cererea este scutită de taxă judiciară de timbru și nu este condiționată de sesizarea Consiliului.

(2) Termenul pentru introducerea cererii este de 3 ani și curge de la data săvârșirii faptei sau de la data la care persoana interesată putea să ia cunoștință de săvârșirea ei.

(3) Judecarea cauzei are loc cu citarea obligatorie a Consiliului.

(4) Persoana interesată are obligația de a dovedi existența unor fapte care permit a se presupune existența unei discriminări directe sau indirecte, iar persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea îi revine sarcina de a dovedi că faptele nu constituie discriminare. În fața instanței se poate invoca orice mijloc de probă, inclusiv înregistrări audio și video sau date statistice.

(5) La cerere, instanța poate dispune retragerea sau suspendarea de către autoritățile emitente a autorizației de funcționare a persoanelor juridice care, printr-o acțiune

discriminatorie, cauzează un prejudiciu semnificativ sau care, deși cauzează un prejudiciu redus, încalcă în mod repetat prevederile prezentei ordonanțe.

(6) Hotărârea pronunțată de instanța de judecată se comunică Consiliului.

Art. 28. - (1) Organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului sau care au interes legitim în combaterea discriminării au calitate procesuală activă în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane.

(2) Organizațiile prevăzute la alin. (1) au calitate procesuală activă și în cazul în care discriminarea aduce atingere unei persoane fizice, la cererea acesteia din urmă.

Capitolul IV – Dispoziții finale

Art. 29. - (1) Structura organizatorică și celelalte atribuții de funcționare ale Consiliului și ale Colegiului director vor fi reglementate prin ordin al președintelui Consiliului.

(2) În vederea exercitării atribuțiilor sale, Consiliul își constituie structuri teritoriale de control și de monitorizare.

Art. 30. - (1) Bugetul Consiliului face parte integrantă din bugetul de stat. Proiectul de buget se întocmește de Consiliu, cu avizul Ministerului Finanțelor Publice.

(2) Salarizarea funcționarilor publici și a personalului încadrat cu contract individual de muncă din cadrul Consiliului se face la nivelul corespunzător celorlalte autorități publice autonome aflate sub controlul Parlamentului, potrivit anexei nr. I la Ordonanța Guvernului nr. 2/2006 privind reglementarea drepturilor salariale și a altor drepturi ale funcționarilor publici pentru anul 2006, respectiv anexei nr. I la Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 24/2000 privind sistemul de stabilire a salariilor de bază pentru personalul contractual din sectorul bugetar, cu modificările și completările ulterioare.

(3) Pentru păstrarea confidențialității în legătură cu faptele, informațiile sau documentele de care ia cunoștință în exercitarea funcției, personalul din aparatul Consiliului primește lunar un spor de confidențialitate de 15%, calculat la salariul de bază brut. Categoriile de personal care beneficiază de acest spor se stabilesc prin ordin al președintelui Consiliului.

Art. 31. - Prezenta ordonanță intră în vigoare în termen de 60 de zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 32. - La data intrării în vigoare a prezentei ordonanțe se abrogă orice alte dispoziții contrare.

